

**NAISTEN URA- JA PERHESUUNTAUTUNEISUUDEN TAUSTAT
JA JATKUVUUS IKÄVAIHEESTA TOISEEN**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos
Pi 35
40051 Jyväskylä

Kirsi Kuronen

Psykologian pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2002

TIIVISTELMÄ

Naisten ura- ja perhesuuntautuneisuuden taustat ja jatkuvuus ikävaiheesta toiseen

Tekijä: Kirsi Kuronen

Ohjaaja: Akatemiaprofessori Lea Pulkkinen

Psykologian pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos

Kevät 2002

40 sivua

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia naisten ura- ja perhesuuntautuneisuuteen yhteydessä olevia taustatekijöitä sekä selvittää, kuinka pysyvä ominaisuus suuntautuminen uraan tai perheeseen on ikävaiheesta toiseen. Lisäksi suuntautuneisuuden jatkuvuuteen liittyen tarkasteltiin erilaisten käännekohtien yhteyttä suuntauksen muutokseen. Tutkimus oli osa vuonna 1968 alkanutta Lapsesta aikuiseksi –pitkittäistutkimusta, jossa on seurattu samojen henkilöiden sosiaalista kehitystä 8-vuotiaasta 42-vuotiaaksi. Aineistoa on kerätty opettaja-arvioinneilla, haastatteluilla, persoonallisuustesteillä ja kyselylomakkeilla 8-, 14-, 27-, 33-, 36- ja 42-vuotiailta tutkittavilta. Tämän tutkimuksen otoksen muodostivat 27-vuotiaana persoonallisilta tyyleiltään perhe- tai urasuuntautuneiksi luokitellut 107 naista, joista 87 osallistui tutkimukseen 36-vuotiaana. Tulokset osoittivat urasuuntautuneiden naisten menestyneen teini-iässä paremmin koulussa, asettaneen tuolloin koulutustavoitteensa korkeammalle ja olevan sisarusiinsa verraten paremmassa asemassa aikuisiässä kuin perhesuuntautuneet naiset. Lisäksi urakeskeisten naisten äidit olivat toimineet naisten lapsuusaikana korkeammassa ammattiasemassa kuin perhekeskeisten naisten äidit. Ura- ja perhesuuntautuneisuus ovat tutkimuksen perusteella melko pysyviä ominaisuuksia, sillä kaksi kolmesta naisesta oli samoin suuntautunut niin 27- kuin 36-vuotiaanakin. Suuntauksessaan muutoksen kokeneista naisista urasta perheeseen suuntautuneille lapsen syntymä sekä paikkakunnan vaihto ja perheestä uraan suuntautuneille opiskelun aloitus olivat olleet merkittäviä käännekohtia muita naisia useammin.

Avainsanat: urasuuntautuneisuus, perhesuuntautuneisuus, naiset, taustatekijät, jatkuvuus, käännekohdat

JOHDANTO

Perinteiset käsitykset sukupuolirooleista ja sukupuolten erilaisista perhevelvollisuuksista vaikuttavat asenteiden vapautumisesta huolimatta naisten rooleihin työelämässä sekä heidän työtä ja uraa koskeviin valintoihinsa (Cook, 1993). Esimerkiksi naisten suurempi vastuu lastenhoidosta asettaa heidän uralleen omat vaatimuksensa, joskus jopa haittaavassa määrin (Cox & Harquail, 1991). Tätä taustaa vasten on havaittavissa naisten edelleen eroavan siinä, millaisessa asemassa ura ja perhe ovat heidän elämässään: vaikka suurin osa naisista osallistuu nykyisin työelämään ja useimmilla heistä on myös perhe, ovat toiset suuntautuneet voimakkaammin uraan, toiset perheeseen (Marshall & Wijting, 1980). Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella ura- ja perhesuuntautuneisuuteen yhteydessä olevia taustatekijöitä sekä sitä, kuinka pysyvä ominaisuus suuntautuminen on ikävaiheesta toiseen erilaisten elämänmuutosten vaikuttaessa naisten elämään.

Urasuuntautuneisuuden määritelmässä on jonkin verran eroavuuksia aikakaudesta ja tutkimuksesta toiseen (Marshall & Wijting, 1982). Varhaisimmissa urasuuntautuneisuuden määritelmässä jako perhe- ja urasuuntautuneisiin naisiin tehtiin yksinkertaisesti sen mukaan, toimiko nainen kotiäitinä vai työskentelikö hän kodin ulkopuolella (Hoyt & Kennedy, 1958; Tinsley & Faunce, 1978). Naisten työssäkäynnin yleistyessä määritelmä menetti kuitenkin merkitystään, koska se ei enää toiminut naisia erottelevasti. Myöhemmissä tutkimuksissa urasuuntautuneisuus on pyritty määrittelemään monitahoisemmin. Näissä määritelmässä on pääsääntöisesti havaittavissa kaksi suuntausta: yksilön omasta subjektiivisesta kokemuksesta lähtevät ja objektiivisesti havaittaviin työuran piirteisiin perustuvat määritelmät. Subjektiivisissa määritelmässä kuvataan sitä, millainen merkitys uralla on yksilölle itselleen. Näiden määritelmien mukaan urasuuntautuneelle on ominaista selkeä ammatillinen suuntautuminen ja työn merkityksen korostuminen keskeisenä elämänalueena, jonka kautta haetaan elämään jatkuvuutta ja toteutetaan itselle tärkeitä tavoitteita ja tulevaisuuden suunnitelmia (Pietromonaco, Manis & Markus, 1987; Cochran, 1983). Työn objektiivisiin piirteisiin perustuen urasuuntautuneisuutta on kuvattu esimerkiksi työhön sitoutumisen käsitteellä, jolloin urasuuntautuneisuus määrittyy yksilön paremman am-

mattiaseman, pidemmän koulutuksen, suotuisamman työtilanteen ja työuran jatkuvuuden kautta (Ruggiero & Weston, 1988). Uraan suuntautumaton sitoutuu muille elämänalueille, jotka naisten kohdalla ovat useimmiten lapset ja perhe (Ruggiero & Weston, 1988).

Tässä tutkimuksessa perustin naisten jaon ura- ja perhesuuntautuneisiin Pulkkinen (1994, 1996) tutkimukseen naisten ja miesten persoonallisista tyyleistä. Kyseisessä tutkimuksessa naiset jakautuivat 27 vuoden iässä persoonallisten ominaisuuksiensa, elämänorientaationsa ja käyttäytymispiirteidensä perusteella seitsemään persoonallisten tyylien luokkaan. Persoonallisten tyylien toisen päätyypin (sopeutuvat naiset) kaksi alatyyppeä, yksilöityneet ja naiselliset naiset, omaavat kattavasti ura- ja perhesuuntautuneille naisille tyypillisiksi havaittuja piirteitä, joita käytin naisten ryhmiin jaon perusteena. Pohjimmaisena erona urasuuntautuneiden yksilöityneiden ja perhesuuntautuneiden naisellisten naisten kohdalla voidaan pitää suhtautumista perinteiseen naiselliseen rooliin (Pulkkinen, 1996). Perhesuuntautuneet ovat omaksuneet perinteiset käsitykset naisen asemasta ja rooleista; heille äitiys ja kotiin suuntautuminen ovat elämässä keskeisellä sijalla ja jopa velvollisuus (Chusmir, 1983). He käyttävät suuremman osan ajastaan perheen ja kotiaskareiden parissa ja heillä on vähän muita harrastuksia ja mielenkiinnon kohteita (Pulkkinen, 1996). Sitä vastoin urasuuntautuneet naiset ovat hylänneet traditionaaliset naisia koskevat arvot ja valinneet perinteisesti maskuliinisena pidetyn orientaation elämään, jossa uralla on heille erityinen merkitys (Pulkkinen, 1994; 1996). Erilainen suhde perinteisiin naisellisiin rooleihin näkyy selkeimmin ura- ja perhesuuntautuneiden naisten välisinä eroina avioidumisessa ja lasten hankinnassa, sillä perhesuuntautuneet solmivat avioliiton ja saavat lapsensa nuorempina kuin urasuuntautuneet, joille tyypillisempää on myös lapsettomuus (Baber & Monaghan, 1988; Yuen, Tinsley & Tinsley, 1980). Perheen perustamisen sijaan urasuuntautuneet ovat jo teini-ikäisinä motivoituneempia koulutautumaan (Meinster & Rose, 2001; Gustafson, Stattin & Magnusson, 1992; Sandberg ym., 1987; Astin & Myint, 1971) ja he hankkivatkin korkeamman koulutuksen kuin perhesuuntautuneet (Pulkkinen, 1996; White, Cox & Cooper, 1992; Matsui, Ohsawa & Onglatco, 1991; Tinsley & Faunce, 1980, 1978). He myös menestyvät opinnoissaan perhekeskeisiä naisia paremmin jo kouluvuosinaan (Holms & Esses, 1988; Falkowski & Falk, 1983).

Myös persoonallisilta ominaisuuksiltaan nämä kaksi naisryhmää poikkeavat toisistaan (Pulkkinen, 1994; 1996). Perhesuuntautuneet naiset ovat tunnollisempia ja vallitsevaan tilanteeseen alistuvampia kuin urakeskeiset naiset. Lisäksi heille on tyyppillisempää pyrkimys sosiaalisesti suotavaan käytökseen eivätkä he etsi jännitystä ja seikkailua elämäänsä kuten urasuuntautuneet naiset (Pulkkinen, 1996; Greenglass & Devins, 1982). Urakeskeisiä naisia kuvaa paremmin älyllinen suuntautuneisuus ja mietiskelevyys (Pulkkinen, 1996; Stroud, 1981; O'Connell, 1980) ja heillä on selkeämpi identiteetti kuin perhekeskeisillä naisilla (Pulkkinen, 1996; O'Connell, 1976; Helson, Elliott & Leigh, 1989), minkä Helson ym. katsovat johtuvan siitä, että urasuuntautuneet ovat perinteisen naisellisen roolin kyseenalaistaessaan joutuneet rakentamaan identiteettinsä aktiivisemmin ja itselähtöisemmin perhesuuntautuneiden naisten omaksuessa sen ympäristön käsityksistä.

Tutkimukset ura- ja perhesuuntautuneista naisista ovat kohdistuneet edellä kuvatun kaltaisten naisten välisten erojen kartoittamisen lisäksi myös naisten taustoissa havaittaviin eroavuuksiin. Erilaisten taustatekijöiden yhteyttä urasuuntautuneisuuteen on tarkasteltu erityisesti lapsuudenperheen osalta. Urasuuntautuneet näyttäsivät joidenkin tutkimusten valossa esimerkiksi tulevan useammin kodeista, joiden sosioekonominen asema on parempi verrattuna perhesuuntautuneisiin (White ym., 1992; Holms & Esses, 1988; Falkowski & Falk, 1983). Tämä yhteys ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteisiä, sillä oletuksista huolimatta osassa tutkimuksista ei ole päädytty samaan tulokseen (Farmer, 1985; Sandberg ym., 1987). Sosioekonomista taustaa voimakkaampana vaikuttajana saattaakin olla kussakin perheessä vallitseva asenne naisten urasuuntautumista kohtaan (Fitzgerald & Betz, 1983), vaikkakin näiden asenteiden on todettu vaihtelevan juuri vanhempien ammatillisen ja koulutuksellisen aseman mukaan: alhaisempaan asemaan näyttäisi liittyvän perinteisen naisellisuuden korostaminen (Ehrhardt, Ince & Meyer-Bahlburg, 1981). Urasuuntautuneiden on myös todettu olevan tavanomaista useammin perheidensä esikoisia tai ainoita lapsia (White ym., 1992) tai vastaavasti perheidensä kuopuksia (Padan-Eisenstark, 1972). Kumpaakin havaintoa on selitetty sillä, että sekä vanhimman että nuorimman lapsen mahdollisuus saada vanhemmiltaan resursseja ja kannustusta tavoitteidensa toteuttamiseen on suurempi kuin muilla (White ym., 1992; Padan-Eisenstark, 1972). Useissa muissa tutkimuksissa on havaittu selkeä suhde myös ainokais- ja esikoisaseman, pie-

nen perhekoon ja pitkän koulutusuran välillä (Marjoribanks, 1997; Travis & Kohli, 1995; Blake, 1989). Ainoat ja vanhimmat lapset sekä pienten sisarusparvien jäsenet ovat aikuisiässä koulutetumpia kuin muut, mikä antaisi olettaa pidemmälle koulutautuneiden urasuuntautuneiden naisten perhetaustasta löytyvän vastaavanlaisia piirteitä Whiten, Coxin ja Cooperin (1992) tutkimuksen tavoin.

Edellisten kaltaisten taustatekijöiden tutkimus urasuuntautuneisuuden yhteydessä on ollut suhteellisen vähäistä. Sitä vastoin kiistatta tutkituin ja erityisesti amerikkalaisten tutkijoiden keskuudessa vaikutuksiltaan tunnustetuin tekijä on äidin työssäkäynnin ja uran yhteys tytärten urasuuntautuneisuuteen. Niillä naisilla, joiden elämässä uralla on korostunut merkitys, on perhesuuntautuneita useammin hyvin kouluttautunut ja omaa uraansa luova äiti (Sanders ym., 1998; Curry ym., 1994; White ym., 1992; Sandberg ym., 1987; Falkowski & Falk, 1983; O'Connell, 1980; Crawford, 1978; Tangri, 1972). Tämä yhteys näyttäytyy äidin kodin ulkopuolisen työssäkäynnin määrän suhteena tyttären urasuuntautuneisuuden voimakkuuteen: mitä suuremman osan tyttären lapsuusajasta äiti on ollut työssä, sitä urasuuntautuneempi tytär myöhemmin on (Sanders ym., 1998; Falkowski & Falk, 1983). Työssäkäyvän äidin tyttärelleen antamaa roolimallia pidetään tässä yhteydessä merkityksellisenä (Schulenberg, Vondracek & Crouter, 1984). Äiti ei toimi ainoastaan esimerkkinä työtä tekevästä naisesta ja äidistä, vaan hän antaa tyttärelleen myös mallin traditio-naalisesta poikkeavista sukupuolirooleista ja naisen asemasta perheessä ja yhteiskunnassa (Tsuzuki & Matsui, 1997; White ym., 1992). Näiden tulosten soveltamisessa suomalaiseen yhteiskuntaan on kuitenkin pidettävä mielessä, että naisten työssäkäynnin perinteet ovat aiemmin maatalousvaltaisessa Suomessa poikenneet jossain määrin esimerkiksi amerikkalaisesta, sillä äidit ovat lastenhoidon ohella tehneet paljon maataloustöitä. Tästä syystä kulttuuristen tekijöiden huomiointi urasuuntautuneisuuden tutkimuksessa on tärkeää.

Äidin uran ja työhistorian yhteys naisten urasuuntautuneisuuteen ei muutoinkaan ole täysin yksiselitteinen, mikä on todettu erityisesti niissä tutkimuksissa, joissa odotuksista huolimatta yhteyttä ei ole havaittu (Davey & Stoppard, 1993; Sholomskas & Axelrod, 1986; Zuckerman, 1981). Tarkasteluissa onkin tärkeää ottaa huomioon myös se, miksi äiti työskentelee ja kuinka tyytyväinen hän on rooleihinsa työssä ja kotona (Vondracek, Lerner & Schulenberg, 1986). Äidin tyttärelleen välit-

tämä kuva erilaisista mahdollisista rooleista on yhtä merkittävä kuin se, missä roolis-
sa äiti itse toimii (Sholomskas & Axelrod, 1986; Tsuzuki & Matsui, 1997). Jos äiti
on tyytyväinen elämässään keskeiseen rooliin, on tyttären suuntautuminen samoin to-
dennäköisempää kuin äidin ollessa tyytymätön; naiset kokevat joko uraan tai perhee-
seen keskittymisen palkitsevana sen mukaan, kumman roolin katsovat tyydyttäneen
äitiään eniten (Matsui, Tsuzuki & Onglatco, 1999). On myös mahdollista, että tyttä-
ret syystä tai toisesta haluavat tehdä äitiensä valinnoista poikkeavia ratkaisuja omas-
sa elämässään ja elää toisin kuin äitinsä.

Valtaosa urasuuntautuneisuuden taustoja tarkastelevista tutkimuksista huo-
mioi muodossa tai toisessa naisten äiteihin liittyviä tekijöitä, mutta vain harvassa
huomio on kohdistunut isiin siitäkkin huolimatta, että isän merkityksen naisten ura-
suuntautuneisuuden muotoutumisessa on esitetty olevan vähintään yhtä merkittävä
ellei jopa merkittävämpikin kuin äidin (Huston-Stein & Higgins-Trenk, 1978). Kuten
äidin asenteet naisten mahdollisia rooleja kohtaan, on myös isän asennoituminen näi-
hin rooleihin yhteydessä tyttären urasuuntautuneisuuteen (Hackett, Esposito &
O'Halloran, 1989; Ridgeway, 1978). Isä saattaa vaikuttaa tyttärensä rohkaisemalla
tätä perinteisestä poikkeaviin ratkaisuihin tuodessaan esille vähäisen arvostuksensa
kotiäitiyttä kohtaa, tutustuttamalla hänet omaan uraansa tai suoraan kannustamalla
tytärtään menestykseen uralla (White ym., 1992). Toisaalta isien asenteet saattavat
olla hyvinkin perinteisiä, mikä Petersonin tutkimusryhmän (1982) mukaan olisikin
yleisempää. Tämä osaltaan selittää Tangrin (1972) tutkimustulosta siitä, että läheinen
suhde isään on yhteydessä perinteiseen suuntautumiseen perheeseen; merkitsevän
läheinen suhde usein myös samanlaisen arvomaailman hyväksymistä. Äitien kohdal-
la hyvän suhteen onkin havaittu vahvistavan roolimallin vaikutusta (Rainey &
Borders, 1997; O'Brien & Fassinger, 1993).

Kuten sanottua, suurin osa naisten urasuuntautuneisuutta koskettelevasta
tutkimuksesta on keskittynyt selvittämään erilaisten yksilöllisten piirteiden ja tausta-
tekijöiden yhteyttä erityisesti nuorten naisten suunnitelmiin ja toiveisiin suuntautua
myöhemmin elämässään enemmän joko uraan tai perheeseen. Näissä tutkimuksissa
on harvoin kiinnitetty huomiota siihen, miten tutkittujen naisten suunnitelmat ovat
toteutuneet (Schroeder, Blood & Maluso, 1992) tai miten pysyvää suuntautuminen
on lopulta ollut (Poole, Langan-Fox & Omodei, 1990). Näihin kysymyksiin vastaa-

minen vaatii naisten elämän pitkäkestoisempaa seuraamista, kuten on tehty muutamissa Yhdysvalloissa toteutetuissa naisten urasuuntautuneisuutta koskettelevassa pitkittäistutkimuksissa. Stewartin ja Vandewaterin (1993) tutkittavat sitoutuivat jo opiskeluaikanaan enemmän joko perheeseen tai uraan ja useimpien naisten kohdalla suuntautumisen oli samanlaista niin 28- kuin 43-vuotiaana. Joidenkin naisten suuntautumisessa tapahtui kuitenkin muutos: 36 % urasuuntautuneista naisista siirtyi perhekeskeisempään suuntaan lähestyessään keski-ikää ja samoin 36 % perhesuuntautuneista suuntautui myöhemmin myös uraan (Stewart & Vandewater, 1993). Stewart ja Vandewater (1993) huomauttavat kolmasosan perhekeskeisistä naisista katuneen 37-vuotiaana sitä, etteivät he olleet luoneet aktiivista uraa työelämässä ja tutkijat arvelevatkin, että keski-ian kynnyksellä perhevelvollisuuksien hellittäessä osa naisista tarttui mahdollisuuteen luoda uraa myöhemmällä iällä. Sitä vastoin urakeskeisten naisten kohdalla ei ollut havaittavissa vastaavanlaista ilmiötä suhteessa perheeseen (Stewart & Vandewater, 1993).

Tangrin ja Jenkinsin (1993) tutkimuksen lähtökohtana oli naisten jako urasuuntautuneisiin, perinteisiä roolirajoja rikkoviin naisiin ja perhekeskeisiin traditioonalsiin naisiin. Seuratessaan naisten elämää opiskeluvuosista 36 ikävuoteen he havaitsivat osalla kumpaankin ryhmään kuuluneista naisista suuntautuneisuuden vaihtuvan. Yksilötasolla jatkuvuus oli kuitenkin suhteellisen suurta, sillä 61 % naisista oli luokiteltavissa ura- tai perhesuuntautuneeksi samoin niin kaksikymppisinä kuin neljänkymmenen kynnykselläkin (Tangri & Jenkins, 1993). Tangri ja Jenkins (1993) kiinnittivät erityisesti huomiota siihen, että joidenkin perhekeskeisten naisten kohdalla avioero oli yhteydessä myöhemmällä iällä tapahtuneeseen siirtymiseen kohti voimakkaampaa urasuuntautuneisuutta. He arvelevat tämän osaksi johtuneen muuttuneen tilanteen aiheuttamasta jännitteestä puolisoitten välillä naisten hylätessä perinteisen roolinsa kotona. Vastaavasti Angrist ja Almquist (1993) ovat todenneet erilaisen elämäntilanteisiin tai ihmissuhteisiin liittyvien tekijöiden muuttavan naisten suhdetta työhön ja perheeseen. Joskus esimerkiksi aviomiehen uran vaatimat paikkakunnan vaihdokset estävät naista luomasta uraa tai lapsettomuus perhekeskeistä naista toteuttamasta haaveilemaansa elämäntapaa (Angrist & Almquist, 1993).

Gerson (1985) on tutkinut naisten perhe- ja urasuuntautuneisuudessa tapahtuvia muutoksia tarkastelemalla naisten elämän käännekohtien yhteyttä orientaation

muuttumiseen. Käännekohdilla tarkoitetaan merkittäviä elämäntapahtumia, joiden seurauksena yksilön kehityskulku muuttuu tai yksilön elämässä tapahtuu tärkeiden asioiden ja toimintojen uudelleensuuntaamista (Clausen, 1995), jolloin voi tapahtua muutoksia yksilön elämäntavassa, minäkuvassa tai rooleissa (Pickles & Rutter, 1991). Gerson (1985) havaitsi naisten varhaisaikuisuuden suuntautuneisuuden muuttuneen huomattavan usein heidän tutkimushetken ikäänsä (27-37 vuotta) tultaessa: perhekeskeisistä naisista 33 % oli säilyttänyt suuntautumisensa, urasuuntautuneista 37 %. Myöhemmin urasuuntautunutta elämäntapaa toteuttaneiden alkuaan perhe-suuntautuneiden naisten kohdalla käännekohtia olivat vaikeudet parisuhteessa, perheen taloudellisen tilanteen huononeminen, tyytymättömyys perhekeskeiseen elämään ja työssä avautuneet uudet mahdollisuudet (Gerson, 1985). Uraa perheeseen suuntautuneiden naisten kohdalla muutokseen yhteydessä olleet käännekohdat koskettelivat parisuhteen solmimista ja siihen liittyen äidiksi tulemistä sekä työelämässä ilmaantuneita ongelmia, esimerkiksi etenemismahdollisuuksien epäämistä (Gerson, 1985). Nämä naiset kokivat käännekohtina tapahtumia, joille yhteistä näyttäisi olleen se, että ne estivät naisia toteuttamasta urakeskeistä elämäntyyliään. Sitä vastoin perheestä uraan suuntautuneiden naisten elämässä avautui tavalla tai toisella uusia mahdollisuuksia tai vallinnut elämäntilanne ajoi heidät entistä enemmän kohti työelämää.

Kuten edellä läpikäydystäkin käy ilmi, valtaosa urasuuntautuneisuuden tutkimuksesta on keskittynyt amerikkalaisten, yleensä lukio- tai collegeikäisten nuorten naisten tarkasteluun (esim. Curry ym., 1994; Sandberg ym., 1987; Zuckerman, 1981). Ajatuksena on tällöin ollut se, että paras mahdollisuus tutkia naisten suuntautumisen syntyyn yhteydessä olevia tekijöitä on keskittyminen ikävaiheeseen, jossa ensimmäiset myöhempää elämää koskevat ratkaisut muotoutuvat (Gustafson ym., 1992). Aikuisikäisten ja jo elämänsä vakiinnuttaneiden naisten osalta on hyvin vähän tutkimuksia siitä, millaisessa yhteydessä erilaiset taustatekijät vielä ovat heidän suuntautumiseensa; voisihan olettaa aikuiselämän vaatimusten ja reaalisten velvoitteiden, joita nuoret eivät vielä ole kohdanneet, tuovan oman lisänsä aikuisten naisten valintoihin. Onkin esitetty vaatimuksia keskittymisestä aiempaa enemmän naisiin, joilla on todellisia kokemuksia työstä ja äitiydestä (Matsui ym., 1991). Esiin on tuotu myös kulttuurien ja siihen liittyen aikakausien erot. Yhdysvalloissa muutokset naisten ase-

massa eri vuosikymmeninä ovat olleet voimakkaammat kuin esimerkiksi Suomessa (Stewart & Healy, 1989). Urasuuntautuneisuuden ymmärtämiseksi on tärkeää tarkastella näyttäytyvätkö urasuuntautuneisuuteen liittyvät ilmiöt samanlaisina myös Suomessa, jossa esimerkiksi yleinen yhteiskunnallinen asennoituminen naisten työssäkäyntiin on perinteisesti ollut vapaampaa.

Näihin lähtökohtiin perustuen tämän tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää millainen yhteys erilaisilla erityisesti vanhempien työssäkäynnin piirteisiin ja lapsuudenperheeseen liittyvillä taustatekijöillä on naisten urasuuntautuneisuuden 27-vuotiaana. Monien muiden tutkimusten tavoin (esim. Sanders ym., 1998; Curry ym., 1994) oletin myös tämän tutkimuksen osoittavan urasuuntautuneilla olleen perhesuuntautuneita useammin heidän lapsuusaikanaan työssä käynyt, hyvin koulutettu ja korkeassa ammattiasemassa oleva äiti. Tarkastelin tässä yhteydessä sitä, miten äidin tyytyväisyys rooliinsa työssä, syyt äidin työssäkäyntiin ja tutkittavan suhde äitiinsä vaikuttavat yhteyteen äidin uran ja tyttären urasuuntautuneisuuden välillä: oletin yhteyden äidin uran ja tyttären urasuuntautuneisuuden välillä olevan todennäköisempi silloin, kun äiti on käynyt työssä työviihtyvyyden vuoksi ja kun suhde äitiin on ollut hyvä (Matsui ym., 1999; Sholomskas & Axelrod, 1986).

Koska isät ovat aiemmissa tutkimuksissa usein jääneet syrjään, keskitin tarkasteluni myös siihen, millainen yhteys isän koulutustasolla, ammattiasemalla ja työuran piirteillä on naisten urasuuntautuneisuuteen: oletin yhteyksien olevan samansuuntaisia kuin äitienkin kohdalla. Myös tässä yhteydessä oletin isän työssä viihtymisen ja vastaavasti hyvän isäsuhteen toimivan isän urakeskeisyyden ja tyttären urasuuntautuneisuuden välistä yhteyttä muuntavina tekijöinä; urasuuntautuneethan näyttävät useammin samaistuvan isäänsä kuin perhesuuntautuneet (Curry ym., 1994; White ym., 1992; Tangri, 1972). Oletukseen sekä isän että äidin korkeammasta ammattiasemasta liittyi edelleen oletukseni urasuuntautuneiden paremmasta sosioekonomisesta taustasta, mikä havainto on tehty varsin usein ura- ja perhesuuntautuneita tarkasteltaessa (White ym., 1992; Holms & Esses, 1988; Falkowski & Falk, 1983).

Tutkittavien vanhempien työ- ja koulutusuriin liittyvien tekijöiden lisäksi kiinnitin huomioni myös muihin naisten lapsuudenperheen piirteisiin sekä naisten nuoruusiän koulumenestykseen, koulumotivaatioon ja koulutustavoitteisiin. Koska urasuuntautuneet naiset ovat koulutetumpia kuin perhesuuntautuneet (esim. Pulkki-

nen, 1996) ja edelleen korkeampi koulutus on yhteydessä ainokais- tai esikoisasemaan ja pieneen perhekokoon (Marjoribanks, 1997; Travis & Kohli, 1995; Blake, 1989), oletin urasuuntautuneiden naisten olevan useammin pienten sisarusparvien ensimmäisiä lapsia. Tällöin heidän koulutustasonsa ja asemansa on oletettavasti parempi kuin heidän sisaruksillaan. Urasuuntautuneiden naisten korkeampaan koulutustasoon liittyen oletin heidän menestyneen paremmin koulussa (Holms & Esses, 1988; Falkowski & Falk, 1983), olleen koulunkäyntiin motivoituneempia ja asettaneen tavoitteensa korkeammalle jo nuoruusiässä kuin perhesuuntautuneet (Meinster & Rose, 2001; Gustafson ym., 1992; Sandberg ym., 1987; Astin & Myint, 1971).

Tutkimukseni toisena tavoitteena oli tutkia naisten urasuuntautuneisuuden jatkuvuutta elämänvaiheesta toiseen eli ikävuodesta 27 ikävuoteen 36. Tarkastelin sitä, onko suuntautuneisuus säilynyt samana perhesuuntautuneiksi 27-vuotiaina luokiteltujen naisellisten naisten ja urasuuntautuneiksi määriteltujen yksilöityneiden naisten (Pulkkinen, 1996) kohdalla. Tarkoitukseni oli verrata tutkittavia naisia heidän aiemman ikäkautensa tilanteeseen ja myös toisiinsa nähdäkseen, oliko suuntautuneisuuden jatkuvuudessa ryhmien välillä eroavuutta vai oliko mahdollinen muutos koko naisten joukossa tietyn suuntainen. Oletin Stewartin ja Vandewaterin (1993) sekä Tangrin ja Jenkinsin (1993) tutkimusten perusteella suurimman osan naisista olevan samoin suuntautuneita niin 27- kuin 36-vuotiainkin. Jatkuvuuden tarkasteluun liitin erilaisten käännekohtien tarkastelun siihen oletukseen perustuen, että mahdollinen muutos suuntautuneisuudessa liittyy johonkin käänteen tekevään, erityisesti työhön, perheeseen ja ihmissuhteisiin liittyvään tapahtumaan näiden naisten elämässä (Gerson, 1985; Tangri & Jenkins, 1993). Lisäksi oletin lapsen syntymän olevan keskeisen käännekohdan urasuuntautuneiden naisten siirtymisessä perhekeskeisempään suuntaan.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkittavat

Tämä tutkimus oli osa meneillään olevaa akatemiaprofessori Lea Pulkkisen johtamaa Lapsesta aikuiseksi –pitkittäistutkimusta, jossa on seurattu vuonna 1959 syntyneiden lasten sosiaalista ja emotionaalista kehitystä kouluikästä aikuisuuteen. Tutkimuksen alkaessa vuonna 1968 alkuperäisotoksen muodostivat satunnaisesti valittujen 12 jyväskyläläisen kansakoululuokan oppilaat, jotka tuolloin olivat 8-vuotiaita. Tyttöjä mukana oli 173 ja poikia 196 eli yhteensä osanottajia oli 369. Tämän jälkeen tutkittavilta on kerätty tietoja heidän ollessaan 14-, 20-, 27-, 33-, 36- ja 42-vuotiaita.

8-vuotiaina tutkimukseen osallistuneista tytöistä tavoitettiin 14-vuotiaana 167 (97% alkuperäisistä), jolloin heistä kerättiin tietoja toveri- ja opettaja-arviointien avulla. Näiden vuonna 1974 saatujen sekä 8-vuotiailta kerättyjen tietojen perusteella sosiaalisen käyttäytymisensä puolesta ääriryhmiin kuuluneita 77 tyttöä ja toista heidän vanhemmistaan (useimmiten äitiä) haastateltiin. Vuonna 1986 tutkimuksiin osallistui alkuperäisotoksesta 155 (90%) 27-vuotiasta naista täyttämällä elämäntilannekyselylomakkeen ja lisäksi näistä naisista 142 (82%) osallistui puolistrukturoituun haastatteluun. 33-vuotiaana 126 (73%) naista vastasi postitse lähetettyyn persoonallisuuskyselyyn ja edelleen vuonna 1995 tuolloin 36-vuotiaista naisista 151 (87%) täytti aikaisemmalla tutkimuskerralla käytettyä elämäntilannekyselyä vastaavan lomakkeen. Heistä 137:ää (79%) myös haastateltiin. Joka tutkimuskerralla haastattelut teki-vät tehtävään erityisesti koulutetut henkilöt.

Tämän tutkimuksen tutkittavien joukon muodostivat naisista 27-vuotiaana aikuisuuden persoonallisten ominaisuuksien, elämänorientaation ja käyttäytymispiirteiden perusteella persoonallisilta tyyleitään naisellisiksi ja yksilöityneiksi luokitellut naiset, joita ensimmäisessä ryhmässä oli 48 ja toisessa 59 (Pulkinen, 1996). Näistä naisista haastattelun sekä persoonallisuus- ja elämäntilannekyselyn tiedot olivat 36-vuotiaana saatavilla 87:ltä; 37 naiselliseksi ja 50 yksilöityneeksi luokitellulta.

Tutkimusmenetelmät

Tarkasteltaessa taustatekijöiden yhteyttä 27-vuotiaiden naisten ura- ja perhesuuntautuneisuuteen käytettiin tietoja 14-vuotiaiden omasta ja heidän vanhempansa haastattelusta sekä opettaja-arvioinnista ja 27-vuotiaiden haastattelun vanhempia ja lapsuusmuistoja koskettelevasta osuudesta. 14-vuotiaiden haastattelu käsitteli muun muassa koulunkäyntiä, kaverisuhteita, vanhempia ja sisaruksia sekä harrastuksia ja kotikasvatusta ja heidän vanhempansa haastattelu pääasiassa samoja asioita vanhemman näkökulmasta.

Perhe- ja urasuuntautuneisuuden ikävaiheesta toiseen tapahtuvan jatkuvuuden tarkastelussa käytettiin hyväksi 36-vuotiailta naisilta elämäntilannekyselyssä ja haastattelussa kerättyjä tietoja. Sekä 27- että 36-vuotiaina tutkittavilta tiedusteltiin elämäntilannekyselyssä ja puolistrukturoidussa haastattelussa perhesuhteista, asumisesta, koulutuksesta ja ammatista, työstä ja taloudellisesta tilanteesta, vapaa-ajasta, alkoholi- ja tupakkakäyttäytymisestä, terveydentilasta, elämänarvoista, elämänmuutoksista, henkilökohtaisista näkemyksistä, emotionaalisista reaktioista, tulevaisuuden orientaatiosta ja identiteetistä. Elämän käännekohdista tutkittavia pyydettiin kertomaan 36-vuotiaana haastattelun yhteydessä, johon kuului osana myös Marcian (1966) teoriaan perustuva identiteettistatus –haastattelu. Lisäksi 27-vuotiaiden persoonallisuuspiirteitä kartoitettiin kahden Suomen oloihin standardoidun (Haapasalo, 1990) persoonallisuuskyselyn, Eysenck Personality Questionnairen (EPQ; Eysenck & Eysenck, 1975) ja Sensation Seeking Scalen (SSS; Zuckerman, 1979) avulla, joita vastaavana oli käytössä tutkittavien ollessa 33-vuotiaita a Big Five Personality Inventory (Pulver, Allik, Pulkkinen & Hämäläinen, 1995), joka on virallinen muokattu versio NEO -persoonallisuuskyselystä (NEO-PI; Costa & McCrae, 1985) sekä 36-vuotiaana Karolinska Scales of Personality (af Klinteberg, Schalling & Magnusson, 1990).

Muuttujat

Ura- ja perhesuuntautuneisuus

27-vuotiaiden naisten luokittelu ura- ja perhesuuntautuneiksi perustui naisten persoonallisiin tyylihin kyseisessä iässä (ks. Pulkkinen, 1996). Persoonallisten tyylien ryhmien muodostamiseen käytettiin tuolloin elämäntilannekyselyn, haastattelun ja persoonallisuustestien avulla kerätyistä tiedoista muodostettuja muuttujia ja niistä edelleen tiivistettyjä 12 faktoria (Pulkkinen, 1996). Faktoreista tehtyihin summamuuttujiin perustuen Pulkkinen (1996) tutkimuksessa etsittiin klusterianalyysillä ominaisuuksiltaan mahdollisimman samankaltaisten naisten ryhmiä. Naiset jakautuivat kahteen persoonallisten tyylien pääryhmään, joista toisen (sopeutuvien naisten) alaryhmiä olivat naisellisiksi ja yksilöityneiksi nimetyt naiset. Pulkkinen (1994; 1996) tutkimuksessa persoonalliselta tyyliltään naisellisten naisten ryhmään (n= 48) 27-vuotiaana kuuluneet naiset luokiteltiin tässä tutkimuksessa perhesuuntautuneiksi ryhmää luonnehtineeseen vahvaan perhekeskeisyyteen perustuen. Vastaavasti yksilöityneiden naisten ryhmään (n= 59) kuuluneet luokiteltiin urasuuntautuneiksi, koska tämä piirre kuvasi heitä hyvin ryhmänä.

36-vuotiaiden naisten jako ura- ja perhesuuntautuneiksi pohjautui Pulkkinen (1996) persoonallisten tyylien tutkimuksessa 27-vuotiaita naisellisia ja yksilöityneitä naisia voimakkaimmin erotelleisiin viiteen summamuuttujaan eli niihin muuttujiin, joiden suhteen nämä naisryhmät olivat eronneet merkitsevästi toisistaan (taulukko 1). Vastaavat summamuuttujat muodostettiin 36-vuotiaiden aineistosta kuvaamaan ura- ja perhesuuntautuneisuuden eri ulottuvuuksia tuossa iässä. Naisten jaottelemiseksi ryhmiin tehtiin kustakin viidestä summamuuttujasta kaksiluokkainen muuttuja jakamalla sen arvot pienten ja suurten arvojen puolikkaisiin kertymäfunktion 50 %:n kohdalta. Kunkin muuttujan pieniä ja suuria arvoja merkittiin joko 1= perhesuuntaus tai 2= urasuuntaus sen mukaan, kummat arvot olivat yksilöityneiden (urasuuntautuneiden) ja naisellisten (perhesuuntautuneiden) naisten ryhmille 27-vuotiaana tyypillisempiä ryhmien muuttujilla saamien keskiarvojen perusteella (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. Yksilöityneiden ja naisellisten naisten ryhmiä 27-vuotiaana erotelleet muuttajat; ryhmien keskiarvot (z-arvot) ja niiden erot t-testillä vertailtuna.

Muuttajat	Yksilöityneet (n=59)	Naiselliset (n=48)
Tunnollisuuden puute	0.09***	-0.62
Vallitsevaan tilanteeseen alistuminen vs. aktiivinen itsen ja arvojen pohdiskelu	-0.21***	0.56
Perhe-elämään suuntautuneisuus	-0.10***	0.51
Älylliset harrastukset	0.51***	-0.01
Mietiskelevyys	0.27**	-0.04

Huom. ** $p < .01$, *** $p < .001$

Kuten taulukosta 1 ilmenee, tunnollisuuden puute –muuttujalla naiselliset naiset olivat tyypillisemmin saaneet pieniä arvoja ja yksilöityneet suuria, joten muuttujan pieniä arvoja merkittiin 1= perhesuuntaus ja suuria arvoja 2= urasuuntaus. Vastaavasti taulukkoon 1 perustuen vallitsevaan tilanteeseen alistuminen vs. aktiivinen itsen ja arvojen pohdiskelu –muuttujan suuria arvoja merkittiin 1= perhesuuntaus ja pieniä arvoja 2= urasuuntaus, perhe-elämään suuntautuneisuus –muuttujan suuria arvoja 1= perhesuuntaus ja pieniä arvoja 2= urasuuntaus, älylliset harrastukset –muuttujan pieniä arvoja 1= perhesuuntaus ja suuria arvoja 2= urasuuntaus sekä mietiskelevyys –muuttujan pieniä arvoja 1= perhesuuntaus ja suuria arvoja 2= urasuuntaus. Kukin tutkittavista sijoitettiin 36-vuotiaana ura- tai perhesuuntautuneiden ryhmään sen mukaan, kumpaan kategoriaan he olivat muuttujilla tyypillisemmin sijoittuneet: ne tutkittavista, jotka olivat kolmella tai useammalla muuttujalla sijoittuneet kategoriaan 1 luokiteltiin perhesuuntautuneiksi ja vastaavasti kolmella tai useammalla muuttujalla kategoriaan 2 sijoittuneet luokiteltiin urasuuntautuneiksi.

Seuraavassa kuvatuissa 36-vuotiaiden aineistosta muodostetuissa summa-muuttujissa ovat käännteisinä mukana ne muuttajat, joiden faktorilataukset olivat olleet negatiiviset Pulkkisen (1996) tutkimuksen 27-vuotiaiden aineistolla tehdyssä faktorianalyysissä.

Tunnollisuuden puute muodostui summana viidestä standardoidusta muuttujasta, kolmesta Karolinska Scales of Personality –kyselylomakkeen (KSP; af Klinteberg, Schalling & Magnusson, 1990) sekä kahdesta NEO –persoonallisuuskyselyn (a Big Five Personality Inventory; Pulver, Allik, Pulkkinen & Hämäläinen, 1995) muuttujasta. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli .55 ja sen suuremmat arvot ilmaisivat suurempaa tunnollisuuden puutetta.

Karolinska Scales of Personality koostuu 135 väittämästä, joiden sopivuutta itseensä vastaajat arvioivat asteikolla 1= ei sovi lainkaan, 2= ei sovi kovin hyvin, 3= sopii melko hyvin, 4= sopii täsmälleen. Tunnollisuuden puute –muuttujan muodostamisessa käytettiin yhdeksästä väittämästä (esimerkiksi ”Toimin herkästi hetken mielijohteesta, ajattelematta asioita sen tarkemmin”) muodostuvaa impulsiivisuus-asteikkoa, 20 väittämästä (esimerkiksi ”Elämäni on ollut melko hankalaa”) muodostuvaa sosialisatio –asteikkoa ja 10 väittämästä (esimerkiksi ”Olen aina yhtä kohtelias ja hillitty riippumatta siitä, kenen kanssa puhun”) muodostuvaa sosiaalinen suotavuus –asteikkoa. Sosialisatio- ja sosiaalinen suotavuus –muuttujat ovat tunnollisuuden puute –summamuuttujassa mukana käänteisinä.

NEO –persoonallisuuskyselyn 181 väittämän vastausvaihtoehdot ovat vastaavasti 1= täysin eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= en osaa sanoa, 4= samaa mieltä, 5= täysin samaa mieltä. Kyselyn viidestä skaalasta käytettiin kokonaisuudessaan tunnollisuus –skaalaa, joka koostuu 18 kysymyksestä (esimerkiksi ”Pidän tavarani siistinä ja hyvässä järjestyksessä”) ja ekstraversio-skaalan kahdeksasta kysymyksestä muodostuvaa alaskaalaa jännityshakuisuus (esimerkiksi ”Janoan usein jännitystä”). Tunnollisuuden puute –summamuuttujassa muuttuja tunnollisuus oli mukana käänteisenä.

Vallitsevaan tilanteeseen alistuminen vs. aktiivinen itsen ja arvojen pohdiskelu –muuttuja oli kolmen standardoidun muuttujan summa. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli .53 ja sen suuremmat arvot ilmaisivat suurempaa alistumista.

Moratorium- ja foreclosure –muuttujat kuvasivat identiteettitatuksia, jotka perustuivat 36-vuotiaiden haastattelun osana esitettyyn identiteettitatushaastatteluun (Marcia, 1966). Siinä tutkittavia pyydettiin kertomaan kuuteen elämänalueeseen (uskonto, politiikka, elämäntyyli, parisuhde, vanhemmuus ja työ) liittyen oliko heillä jonkinlaista näkemystä tai käsitystä kyseisestä asiasta, kuinka he olivat päätyneet nä-

kemykseensä ja olivatko he pohtineet käsitystään. Tutkittavien vastausten perusteella heidät luokiteltiin kaikilla kuudella osa-alueella johonkin neljästä identiteettistatuksesta (diffuusio, moratorium, foreclosure tai achievement) (tarkempi kuvaus Pulkkinen & Kokko, 2000). Kullekin neljästä statuksesta muodostettiin erilliset asteikot sen mukaan, kuinka monella alueella yksilö oli sijoittunut kyseiselle statukselle: tutkittavat saivat siten kunkin statuksen kohdalla arvon 0-6. Moratorium –muuttuja käännettiin vallitsevaan tilanteeseen alistuminen vs. aktiivinen itsen ja arvojen pohdiskelu –summamuuttujaa muodostettaessa.

Nykyisiin saavutuksiin tyytyminen ilman kehitystoiveita –muuttuja muodostui keskiarvona kahdesta elämäntilannekyselyn kysymyksestä, joissa tutkittavilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään itsestään, heidän asettamista tavoitteista ja mahdollisuuksistaan vaikuttaa omaan kehitykseensä. Kysymyksiä ”Olen saavuttanut sen, mitä olen asettanut kehitykseni tavoitteiksi” ja ”Olen tyytyväinen itseeni nykyisellään, enkä tavoittele muutoksia” tutkittavat arvioivat asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= samaa mieltä, 4= täysin samaa mieltä.

Perhe-elämään suuntautuneisuus –muuttuja muodostui seitsemän standardoidun muuttujan summana. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli .62 ja sen suurommat arvot ilmaisivat suurempaa perhe-elämään suuntautuneisuutta.

Tutkittavien aviosäätty luokiteltiin heidän siviilisäätynsä (naimaton, naimisissa ensimmäisessä avioliitossa, naimisissa uudessa avioliitossa, avioliitossa, asu-muserossa/eronnut, leski) ja sen mukaan, keiden kanssa he tutkimushetkellä asuivat (avio-/avopuolison kanssa, avio-/avopuolison ja yhteisten lasten kanssa, uusperheessä (avio-/avopuoliso ja lapsia eri liitoista), yksinhuoltajana lasten kanssa, yksin, omien vanhempien tai toisen vanhemman kanssa, jonkun muun kanssa) kolmeen luokkaan 1= naimaton, 2= naimisissa tai asuu kumppanin kanssa, ei lapsia, 3= naimisissa tai asuu kumppanin kanssa, lapsia.

Lasten lukumäärä oli yksinkertainen lukumäärämuuttuja perustuen kysymykseen, jossa tiedusteltiin kuinka monta omaa lasta tutkittavalla on.

Normatiivisten elämäntapahtumien lukumäärä oli summa tutkittavien ilmoittamista normatiivisista sosiaalisista elämäntapahtumista (ryhtynyt asumaan avioliitossa, solminut avioliiton, lapsen syntymä, jokin suuri hankinta velaksi (esim.

asunto) ja normatiivisista saavutuksista (opiskelun aloittaminen, opiskelun päättäminen, työelämään siirtyminen) (Nurmi & Pulkkinen, painossa).

Kotitöihin käytetty aika luokiteltiin kolmeen luokkaan (1= ei juuri lainkaan, 2= jonkin verran, 3= pääasiassa) sen mukaan, missä määrin tutkittavat kuvasivat vapaa-aikansa kuluvan kotitöihin. Vastaavilla kolmella luokalla kuvattiin opiskeluun käytettyä aikaa. Opiskeluun käytetty aika –muuttuja oli summamuuttujassa mukana käänteisenä.

Tansseissa käyminen –muuttuja kertoi, kuinka monta kertaa tutkittava oli käynyt viimeisen puolen vuoden aikana ravintoloissa, baareissa, pubeissa tai diskoissa: 0= ei yhtään kertaa, 1= 1-2 kertaa, 2= 3-10 kertaa, 3= 11-20 kertaa, 4= 21-30 kertaa, 5= vähintään 30 kertaa. Tansseissa käyminen –muuttuja käännettiin perhe-elämään suuntautuneisuus –summamuuttujaa muodostettaessa.

Aktiviteetit lasten kanssa oli summa yhdeksästä kysymyksestä, joissa tutkitavilta tiedusteltiin millaisia asioita he tekevät mielellään lapsensa kanssa: tv:n ja videoiden katselu, urheilu ja liikunta, musiikki tai muu taideharrastus, luontoharrastukset (kalastus tms.), kotiin liittyvät askareet, käsityöt, tietokonepelit ja/tai muut pelit, autoilu/matkailu/mökkeily, työhön tai yritystoimintaan liittyvät toimet. Kukin vastaus luokiteltiin 0= ei, 1= kyllä.

Älylliset harrastukset –muuttuja muodostui summana kuudesta standardoidusta muuttujasta. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli .40 ja sen suuremmat arvot kuvasivat voimakkaampaa suuntausta älyllisiin harrastuksiin.

Kontrolloitu alkoholin käyttö kuvasti niitä tutkittavia, jotka olivat kerralla juodun alkoholimäärän suuruutta tiedustelewan kysymyksen vastausvaihtoehdoista (0-1, 2-4, 5-7, 8-12, vähintään 13 annosta) valinneet juovansa kerralla noin 1 annoksen tai vähemmän keskimäärin 0-7 krt/viikko. Tämän perusteella muodostettiin dikotomisoitu muuttuja siten, että ne, jotka kuvasivat kerta-annoksensa suuruutta suuremmaksi kuin 1 annos, luokiteltiin luokkaan 0= ei kontrolloitua käyttöä ja edellä kuvatut kriteerit täyttävät luokiteltiin luokkaan 1= kontrolloitu käyttö.

Koettu stressi –muuttuja perustui haastattelun yhteydessä esitettyyn kysymykseen, jossa tutkittaville ensin kerrottiin mitä stressillä tarkoitettiin, jonka jälkeen heiltä tiedusteltiin tunsivatko he kuvatun kaltaista stressiä ja minkä verran: 1= en lainkaan, 2= vain vähän, 3= jonkin verran, 4= melko paljon, 5= erittäin paljon.

Kulttuuriharrastukset kuvasi tutkittavien klassisen musiikin konserteissa, taidenäyttelyissä tai teatterissa käymisen tiheyttä viimeisen puolen vuoden aikana: 0= ei kertaakaan, 1= 1-2 kertaa, 2= 3-10 kertaa, 3= 11-20 kertaa, 4= 21-30 kertaa, 5= vähintään 30 kertaa.

Väkivaltaisten tv-ohjelmien katselu kuvasi rikos-, toiminta- ja jännitysfilmi- en katselun useutta: 1= ei koskaan, 2= harvoin, 3= joskus, 4= usein, 5= aina kun mahdollista. Muodostettaessa summamuuttujaa älylliset harrastukset muuttuja väkivaltaisten tv-ohjelmien katselu käännettiin.

Kirjallisuuden lukeminen kertoi kuinka monta kirjaa tutkittavat olivat luke- neet viimeisen kuuden kuukauden aikana mukaan lukien opiskeluun liittyvä kirjalli- suus: 0= ei yhtään, 1= 1-3 kirjaa, 2= 4-10 kirjaa, 3= 11-20 kirjaa, 4= 21-30 kirjaa, 5= vähintään 30 kirjaa.

Koulutuksen pituus perustui tutkittavien suorittamaan perus- ja ammatilli- seen koulutukseen, jotka luokiteltiin neljään kategoriaan: 1= peruskoulu / peruskoulu ja ammatillinen tai työllisyyskurssi, 2= ammattikoulu / lukio ja ammatillinen kurssi, 3= ammatillinen opisto / lukio ja yliopisto-opintoja, 4= korkeakoulu tai ylempi tut- kinto (Pulkkinen, Ohranen & Tolvanen, 1999).

Mietiskelevyys –muuttuja oli yhdeksän standardoidun muuttujan summa. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli .61 ja sen suuremmat arvot ilmensivät voimak- kaampaa mietiskelevyyttä.

Achievement ja diffuusio kuvasivat identiteettistatuksia, jotka muodostet- tiin samoin kuin edellä kuvatut moratorium- ja foreclosure –muuttujat. Mietiskele- vyys –summamuuttujassa muuttuja identiteetin diffuusio oli mukana käännteisenä.

Globaalit arvot kertoi kuinka tärkeinä tutkittavat pitivät tulevaisuutensa kannalta puhdasta luontoa, kulttuurielämää ja maailmanrauhaa. Muuttuja ilmaistiin näitä kolmea seikkaa arvioivien vastausten (1= erittäin vähän, 2= vähän, 3= paljon, 4= erittäin paljon) keskiarvona.

Motivaatio kohdata tulevaisuus perustui kahteen haastattelukysymykseen, joissa tutkittavilta tiedusteltiin minkä varassa he suuntautuvat tulevaisuuteen eli mit- kä ovat heidän elämänsä peruskivet ja mistä he saavat voimaa kohdata tulevaisuuden. Peruskiviksi luokiteltiin puoliso, työ, lapset, syntymäkoti/vanhemmat, luottamus it- seen, koulutus/opiskelu, terveyden säilyminen, ystävät, moraalinen toiminta, materi-

aalisten etujen turvaaminen, elämäkatsomuksellinen vakaumus, harrastukset ja elämä itse. Tulevaisuutta koskeviksi voimanlähteiksi luokiteltiin oma itse, puoliso, lapset, työ, harrastukset, ystävät, lapsuuskoti/vanhemmat, elämisen pakko, uskonto/elämäkatsomus ja tulevaisuuden tavoitteet. Kunkin kysymyksen kohdalla käytettiin koodausta 0= ei mainitse, 1= mainitsee. Muuttuja ilmaistiin tutkittavan mainitsemien peruskivien ja voimanlähteiden summana.

Sisäinen locus of control –muuttuja rakentui keskiarvona neljästä kysymyksestä, joissa kysyttiin miten paljon tutkittava katsoo tulevaisuutensa riippuvan itsestään ja kuinka tärkeänä hän pitää tulevaisuutensa kannalta ihmissuhteita, omaa yritteliäisyyttään ja terveyttään: 1= erittäin vähän, 2= vähän, 3= paljon, 4= erittäin paljon.

Arvostuksen kohteet –muuttuja perustui kysymykseen, jossa tutkittavia pyydettiin arvioimaan asteikolla 1= ei lainkaan merkitsevä, 2= ei juuri merkitsevä, 3= jonkin verran merkitsevä, 4= hyvin merkitsevä miten merkitseviä ja tärkeitä heidän elämänsä kannalta ovat seuraavat asiat: politiikka, taide, tiede, tekniikka, uskonto, urheilu, talouselämä, hoito/kasvatus ja sosiaalityö. Muuttuja ilmaistiin kysymysten keskiarvona.

Maailmanlaajuisten ongelmien ajattelu kuvasti sitä, kuinka montaa seuraavista globaaleista ongelmista tutkittava kertoi ajattelevansa: poliittinen tilanne eri puolilla maailmaa, sotaan ja turvallisuuteen liittyvät asiat, inhimillinen hätä/köyhyys/pakolaisuus, luonnon saastuminen, rikollisuus/terrorismi ja luonnonkatastrofit/tulvat/maailmanjäritykset. Kukin kysymys koodattiin 0= ei mainitse, 1= mainitsee ja muuttuja ilmaistiin tutkittavan mainitsemien asioiden summana.

Ulkoinen locus of control oli neljään kysymykseen pohjautuva keskiarvomuttuja. Kysymyksissä tiedusteltiin sitä, kuinka paljon tutkittava katsoi tulevaisuutensa riippuvan menneisyydestä, muista ihmisistä, ulkoisista oloista ja maailman tilanteesta: 1= erittäin vähän, 2= vähän, 3= paljon, 4= erittäin paljon.

Tietoisuus henkilökohtaisesta kehityksestä –muuttuja perustui laajempaan haastattelukysymykseen, jossa keskustelun aiheena olivat erilaiset elämäntapahtumat, niiden yhteydessä tehdyt ratkaisut ja valinnat sekä niiden seuraukset. Kehityksen tiedostamista kuvattiin tutkittavan mainitsemien seurausten lukumäärällä siten, että mitä useampia seurauksia tutkittava luetteli, sitä paremmin hänen katsottiin tie-

dostavan omaa kehitystään: 0= ei lainkaan, 1= vähän (1-2 seurausta), 2= jossain määrin (3-4 seurausta), 3= paljon (5 seurausta), 4= erittäin paljon (6-9 seurausta).

Taustamuuttujat

Naisten taustoja koskevat muuttujat kerättiin 14-vuotiaiden tutkittavien omasta haastattelusta, heidän vanhempansa haastattelusta ja 27-vuotiaiden haastattelun lapsuusmuistoja koskevasta osiosta. Opettajat arvioivat tutkittavien koulumotivaatiota näiden ollessa 14-vuotiaita.

Äidin työssäkäynnistä tiedusteltiin vanhempien haastattelussa, jossa heitä pyydettiin kuvaamaan kuinka kauan äiti on käynyt työssä. Vastausten koodaus oli tässä seuraavanlainen: 1= ei ole ollut työssä, 2= tehnyt työtä joskus, tilapäisesti, 3= nykyisin, jonkin aikaa (pari vuotta), 4= aika pitkään (tutkittavan kouluajan), 5= tutkittavan elinajan.

Äidin työssäkäynnin syyt kuvasivat sitä, miksi äiti on mennyt työhön. Vanhempien vastauksista muodostettiin kolme luokkaa: 1= taloudellisista syistä, 2= koska saanut ammattikoulutuksen, 3= pitää työstään, viihtyy.

Äidin työviihtyvyyttä koskevat vastaukset koodattiin asteikolla 1= ei viihdy, 2= ei osaa sanoa/menettelee, 3= viihtyy.

Isän työuraa vanhemmat kuvasivat isän työpaikan pysyvyyden kautta. Vastaukset koodattiin asteikolla 1= ei ole ollut työssä useisiin vuosiin (esim. eläkkeellä), 2= levottomat työolot, työttömyyskausia, satunnais- tai tilapäistöitä, 3= useita työpaikan vaihdoksia, tavoitteena parempi työpaikka, 4= sama vakaa työpaikka tutkittavan elinajan, ei etenemismahdollisuuksia, 5= vakituinen työsuhde etenemismahdollisuuksineen.

Isän tyytyväisyys työhönsä ilmaistiin asteikolla 1= ei pidä, 2= ei osaa sanoa, 3= pitää.

Äidin ja isän ammattiasemat perustuivat Rauhalan (1966) ammattistatusluokitukseen, jonka mukaan äidit ja isät jaettiin ammattiasemansa perusteella kolmeen luokkaan: 1= alin, 2= keskimmäinen, 3= ylin.

Äidin ja isän koulutustasoa kuvattiin kolmiluokkaisilla muuttujilla, jotka muodostettiin äitien ja isien ilmoitetun perus- ja jatkokoulutuksen perusteella. Kumpikin muuttuja koodattiin 1= kansakoulu/kansakoulu ja ammatillinen tutkinto, 2= keskikoulu/keskikoulu ja ammatillinen tutkinto, 3= ylioppilastutkinto/ylioppilastutkinto ja muuta koulutusta.

Suhdettaan äitiinsä ja isäänsä tutkittavat arvioivat 14-vuotiaana kertomalla millaiset välit heillä on äitinsä ja isänsä kanssa. Vastaukset koodattiin kummankin muuttujan osalta asteikolla 1= riitaisat, 2= etäiset, 3= tavalliset, ei osaa sanoa, 4= kohtalaisen hyvät, 5= hyvin läheiset (luottamukselliset).

Lapsuudenperheen sosioekonominen asema perustui sekä äidin että isän ammattiasemaan. Niistä muodostettiin Rauhalan (1966) statusluokitukseen pohjautuen neljä 14-vuotiaiden tutkittavien sosioekonomista asemaa kuvaavaa kategoriaa: 1= matalin, 4= korkein.

Koulumenestyksen arvioinnissa käytettiin 14-vuotiaiden tutkittavien kaikkien kouluaineiden keskiarvoja, jotka oli koottu koulujen arkistoista.

Koulumotivaatio –muuttuja perustui opettajien arvioon tutkittavien kiinnostuksesta koulutyöhön. Arvioinnit tapahtuivat asteikolla 1= ei lainkaan, 2= ajoittain, joistakin aineista, 3= kohtalaisen kiinnostunut, 4= hyvin kiinnostunut.

Koulutustavoitteet kuvastivat 14-vuotiaiden tutkittavien suunnitelmia koulun jälkeen, jotka luokiteltiin seuraavasti: 1= ei suunnitelmia, 2= työelämään, 3= ammattikoulutus, 4= lukio ja muuta koulutusta.

Lapsuudenperheen koko määrittyi lasten lukumäärän mukaan.

Tutkittavan asema sisarusarjassa koodattiin seuraavasti: 1= ainoa lapsi, 2= esikoinen, 3= keskimmäinen kolmen tai useamman sarjassa, 4= kuopus.

Kehitystään sisaruksiinsa verrattuna 27-vuotiaat tutkittavat arvioivat haastattelun yhteydessä. Vastaukset luokiteltiin asteikolla 1= koulutustaso ja asema heikompi kuin sisaruksilla, 2= koulutustaso ja asema suunnilleen sama kuin sisaruksilla, 3= koulutustaso ja asema ylempi kuin sisaruksilla.

Elämän käännekohdat

Elämän käännekohdista tutkittavia haastateltiin osana 36-vuotiaiden laajempaa haastattelua. Haastattelija johdatti haastateltavan aiheeseen kertomalla, että elämän käännekohdat ovat sellaisia elämäntapahtumia, joissa tehdyt ratkaisut ja valinnat vaikuttavat myöhempään elämään eli ovat ikään kuin elämän tienhaaroja. Tämän jälkeen tutkittavia pyydettiin kertomaan oman elämänsä merkittävistä tapahtumista ja lisäksi minkä ikäisiä he olivat olleet asian tapahtuessa. Oravala, Rönkä ja Pulkkinen (painossa) ovat luokitelleet tutkittavien vastaukset sisältönsä mukaan 30 käännekohtien alakategoriaan ja edelleen 12 pääkategoriaan, jotka olivat koulutus, työ, perhe, terveys, ihmissuhteet, omat sisäiset muutokset, menetykset, elintason muutokset, sosiaaliset siirtymät, maailman tapahtumat, elämäntavan muutokset sekä luokkaan muut kuuluvat käännekohdat. Näiden lisäksi tätä tutkimusta varten muodostettiin erillinen muuttuja, joka kuvasi lapsen saamista käännekohtana. Tarkastelun kohteena olivat ne käännekohdat, jotka tutkittavien mukaan olivat tapahtuneet ikävälillä 27-36. Kustakin käännekohtaluokasta tehtiin dikotomiset muuttujat siten, että arvon 1 saivat ne tutkittavat, joille käännekohta oli tapahtunut ja arvon 0 ne, joille käännekohtaa ei ollut tapahtunut 27–36-vuotiaana.

Aineiston käsittely

Aineiston tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS for Windows 9.0 –ohjelmalla. Riskiintaulukoilla ja χ^2 -riippumattomuustestillä sekä riippumattomien otosten (independent samples) t-testillä kartoitettiin sitä, erosivatko ura- ja perhesuuntautuneet naiset erilaisten taustatekijöiden suhteen 27-vuotiaana. Logistisen regression (logistic regression) enter –metodia käyttämällä tutkittiin sitä, muuntaako äidin työviihtyvyys, äidin työssäkäynnin syyt tai tutkittavan suhde äitiinsä yhteyttä äidin uran sekä isän työtyytyväisyys ja suhde isään yhteyttä isän uran ja tyttären urasuuntautuneisuuden välillä. Muuttujia käsiteltiin analyyseissä kategorisina.

Ura- ja perhesuuntautuneisuuden jatkuvuuden tutkimista varten 36-vuotiaat tutkittavat määriteltiin ominaisuuksiensa perusteella kuuluvaksi jompaankumpaan ryhmään. Tämän jälkeen suuntautuneisuuden jatkuvuus saatiin esille muodostamalla ristiintaulukointi 27-vuotiaista ura- ja perhesuuntautuneista naisista 36-vuotiaiden naisten kanssa ja tarkastelemalla näin syntyneen kaksisuuntaisen frekvenssitaulukon riviprosentteja. McNemarin testiä käytettiin selvittämään sitä, onko jatkuvuus ollut ryhmissä saman suuruista eli ovatko muutokset mahdollisesti olleet tyypillisempiä jommallekummalle ryhmälle.

Käännekohtien yhteyttä suuntautuneisuuden muuttumiseen tarkasteltiin ristiintaulukoilla ja χ^2 -riippumattomuustesteillä. Näitä analyysejä varten muodostettiin suuntautuneisuuden jatkuvuudesta kolme apumuuttujaa, jotka ilmaisivat alkuperäisen suuntautuneisuuden säilymistä tai sen muuttumista urasuuntauksesta perhesuuntaukseksi tai perhesuuntauksesta urasuuntaukseksi. Käännekohtia koskevat tarkastelut suoritettiin tämän jälkeen erikseen kullekin kolmesta ryhmästä vertaamalla heitä aina muiden naisten muodostamaan ryhmään.

TULOKSET

Taustatekijöiden yhteydet 27-vuotiaiden naisten ura- ja perhesuuntautuneisuuteen

Taulukoissa 2 ja 3 on esitelty 27-vuotiaiden ura- ja perhesuuntautuneiden naisten väliset erot vertailtaessa heitä eri taustatekijöiden suhteen. Selkein ero näiden naisten välille syntyi tarkasteltaessa heidän äitiensä ammattiasemia. Urasuuntautuneiden naisten äidit olivat toimineet tutkittavien nuoruudessa korkeammassa ammattiasemassa kuin perhesuuntautuneiden naisten äidit, jotka tyypillisesti olivat kuuluneet alimpiin ammattiluokkiin. Sitä vastoin isien ammattiasemien suhteen ura- ja perhesuuntautuneiden naisten taustat näyttävät olleet täysin samanlaiset. Samoin oletettua

eroa niin äitien kuin isienkään työssäkäynnin pituuden tai uran keskeisyyden suhteen ei tutkittujen naisten välillä näyttäisi olevan.

TAULUKKO 2. χ^2 -riippumattomuustestien tulokset vertailtaessa 27-vuotiaiden ura- ja perhesuuntautuneiden naisten jakaumia taustamuuttujilla.

Muuttujat ^a	N		χ^2	df	p
	Uras.	Perhes.			
Äidin työssäkäynti (14)	22	20	1.819	4	ns
Äidin työssäkäynnin syyt (14)	14	17	1.102	2	ns
Äidin työviihtyvyys (14)	20	19	0.586	2	ns
Äidin ammattiasema (14)	21	20	9.870	2	.004 **
Äidin koulutustaso (14)	20	17	2.091	2	ns
Suhde äitiin (14)	27	23	4.039	3	ns
Isän työura (14)	18	18	4.752	4	ns
Isän työtyytyväisyys (14)	16	14	0.545	2	ns
Isän ammattiasema (14)	19	19	0.343	2	ns
Isän koulutustaso (14)	16	16	3.391	2	ns
Suhde isään (14)	24	21	1.521	4	ns
Lapsuudenperheen SES (14)	17	17	4.667	3	ns
Koulumotivaatio (14)	52	44	3.716	3	ns
Koulutustavoitteet (14)	26	23	9.043	3	.024 *
Asema sisarusarjassa (27)	58	48	1.858	3	ns
Kehitys sisaruksiin verrattuna (27)	42	36	8.013	2	.018 *

Huom. * $p < .05$, ** $p < .01$, ^a sulkeissa ikä, jolloin tieto kerätty

TAULUKKO 3. 27-vuotiaiden ura- ja perhesuuntautuneiden naisten vertailu lapsuudenperheen koon ja koulumenestyksen suhteen; riippumattomien otosten t-testi.

Muuttujat ^a	Ura-suuntautuneet		Perhe-suuntautuneet		t	df	p
	M	SD	M	SD			
Lapsuudenperheen koko ^b (27)	3.17	1.53	3.58	1.85	1.23	91.214	ns
Koulumenestys ^c (14)	78.76	7.56	75.13	7.81	-2.34	97	.021 *

Huom. * $p < .05$, ^a sulkeissa ikä, jolloin tieto kerätty

^b urasuuntautuneet n = 58, perhesuuntautuneet n = 48

^c urasuuntautuneet n = 54, perhesuuntautuneet n = 45

Merkitsevä ero eri tavoin suuntautuneiden naisten välillä oli heidän koulu-menestyksessään 14-vuotiaana sekä heidän tuolloin itselleen asettamissa koulutustavoitteissa. Urasuuntautuneiden naisten saama keskiarvo kouluaineissa oli parempi kuin perhesuuntautuneilla (taulukko 3). Urasuuntautuneet olivat myös halukkaampia kouluttautumaan peruskoulun päätyttyä (taulukko 2); he suunnittelivat useammin lukio- ja muita opintoja kuin perhesuuntautuneet, joilla ei usein ollut suunnitelmia lainkaan tai he suunnittelivat työelämään siirtymistä heti koulun päättymisen jälkeen. Näiden erojen lisäksi urasuuntautuneet naiset olivat sisaruksiinsa verrattuna paremmassa asemassa ja korkeammin koulutettuja kuin perhesuuntautuneet naiset, joiden koulutustaso ja asema oli useimmiten heikompi kuin heidän sisaruksillaan (taulukko 2). Muilta osin erot ura- ja perhesuuntautuneiden naisten välillä jäivät merkityksettömiksi.

Muuttujien välisiä mahdollisia yhdysvaikutuksia tarkasteltiin logistisella regressiolla. Koska logistisen regression enter –metodissa pakotetaan kaikki selittävät muuttujat tarkasteltuun malliin yhtä aikaa, jokainen puuttuva havainto vähentää tarkasteluihin mukaan tulevien havaintoyksiköiden määrää. Jotta havaintoyksiköitä olisi tarpeeksi analyysien suorittamista varten, rakennettiin kutakin yksittäistä kahden muuttujan välille oletettua yhdysvaikutusta kuvaamaan erilliset mallit. Tarkastelun kohteena oli ensin se, muuntaako isän työviihtyvyys tai tutkittavan suhde isäänsä isän työuran yhteyttä 27-vuotiaiden naisten suuntautuneisuuteen. Näistä muuttujista rakennetuista malleista ensimmäiseen sijoitettiin isän työura ja isän työviihtyvyys ja toiseen malliin isän työura ja tutkittavan suhde isään. Niin ensimmäinen ($R^2=.16$, $\chi^2(7)=3.793$, $p=.803$) kuin toinenkaan malli ($R^2=.51$, $\chi^2(14)=16.91$, $p=.261$) ei ollut selitysvoimainen eli muuttujaparien välillä ei ollut havaittavissa merkittävää yhdysvaikutusta.

Myös äidin työssäkäynnin suhteen tarkasteltiin mahdollisten muuntavien tekijöiden eli äidin työviihtyvyyden, äidin työssäkäynnin syiden ja tutkittavan suhde äitiin –muuttujan välisiä oletettuja yhdysvaikutuksia. Muuttujista rakennettiin kolme mallia, joista ensimmäisessä olivat muuttujat äidin työssäkäynti ja äidin työviihtyvyys, toisessa äidin työssäkäynti ja äidin työssäkäynnin syyt ja kolmannessa äidin työssäkäynti ja tutkittavan suhde äitiin. Yksikään malleista ei osoittautunut merkitseväksi (ensimmäinen malli $R^2=.40$, $\chi^2(10)=13.76$, $p=.184$, toinen malli $R^2=.47$, $\chi^2(7)=$

13.354, $p=.064$, kolmas malli $R^2=.32$, $\chi^2(11)=11.499$, $p=.402$). Analyysit siis osoittivat, ettei niin äitien kuin isienkään työura tai työssäkäynti ollut yhdessä muuntaviksi tekijöiksi oletettujen muuttujien kanssa yhteydessä 27-vuotiaiden naisten ura- tai perhesuuntautuneisuuteen.

Suuntautuneisuuden jatkuvuus ja muutokseen yhteydessä olevat käännekohdat

36-vuotiaiden tutkittavien jakamiseksi ura- ja perhesuuntautuneiden naisten ryhmiin tarkasteltiin kunkin viiden suuntautuneisuuden eri ulottuvuutta kuvaavan kaksiluokkaisen muuttujan (tunnollisuuden puute, vallitsevaan tilanteeseen alistuminen, perhe-elämään suuntautuneisuus, älylliset harrastukset, mietiskelevyys) kohdalla sitä, oliko tutkittava sijoittunut sillä ura- vai perhesuuntautuneiden kategoriaan. Ura- tai perhesuuntautuneiden naisten ryhmään kuulumisen kriteerinä pidettiin sijoittumista kolmella tai useammalla muuttujalla kyseistä suuntausta kuvaavaan kategoriaan. Tätä kriteeriä soveltaen otettiin mukaan myös ne 36-vuotiaana tutkimuksiin osallistuneet 11 naista, jotka eivät olleet 33-vuotiaana täyttäneet NEO –persoonallisuuskyselyä ja joilta siksi puuttui osa tiedoista tunnollisuuden puute –muuttujan muodostamiseksi. Näin jaotellen 87:stä 36-vuotiaasta naisesta 45 sijoittui urasuuntautuneiden ja 42 perhesuuntautuneiden ryhmään.

Suuntautuneisuuden jatkuvuutta ikävuosien 27-36 välillä tarkasteltiin kummankin naisryhmän osalta ensin erikseen ja tämän jälkeen kaikkien naisten kohdalla yhdessä. 50:stä 27-vuotiaasta urasuuntautuneesta naisesta 32 (64,0 %) oli edelleen 36-vuotiaana suuntautunut uraan. 18 naista (36,0 %) sitä vastoin oli 36-vuotiaana suuntautunut aiemmasta poiketen perheeseen. Vastaavasti perhesuuntautuneita naisia oli 27 vuoden iässä 37 ja heistä 24 (64,9 %) suuntautui 36-vuotiaana yhä enemmän perheeseen kuin uraan. Myös alkuaan perhesuuntautuneista naisista osan suuntaus muuttui 36 ikävuoteen tullessa: 13 naista (35,1 %) suuntautui tuolloin uraan aiemmin keskeisen perheen sijasta. Kaikkia naisia yhdessä tarkasteltaessa heistä 56

(64,4 % 87:stä naisesta) oli säilyttänyt suuntauksensa tarkasteltujen ikävuosien välillä ja yhteensä 31 (35,6 %) oli 36 ikävuoteen tultaessa suuntautunut toisin kuin aiemmin. Vertailtaessa ura- ja perhesuuntautuneiden naisten ryhmissä suuntauksensa säilyttäneiden ja suuntauksen muutoksen kokeneiden naisten prosentiosuuksia, vaikuttaisivat sekä jatkuvuus että muutokset olleen varsin samansuuruisia kummassakin naisryhmässä. Tätä testattiin McNemarin testillä, joka osoitti ettei ryhmien välillä ollut eroa siinä, kuinka monen suuntaus oli lopulta muuttunut ($\chi^2(1)=0.516$, $p=.472$).

Käännekohtien yhteyttä suuntautuneisuuden muuttumiseen tarkasteltiin vertaamalla urasta perheeseen suuntautuneiden, perheestä uraan suuntautuneiden ja suuntauksensa säilyttäneiden naisten ryhmiä kutakin kerrallaan otoksen muihin naisiin suhteessa eri käännekohtien kokemiseen. Taulukossa 4 on esitetty näiden χ^2 -testinä tehtyjen analyysien tulokset.

TAULUKKO 4. Erot käännekohtien tapahtumisessa 27-36-vuotiaana urasta perheeseen ($n=18$) ja perheestä uraan ($n=13$) suuntautuneiden sekä suuntauksensa säilyttäneiden ($n=56$) naisten ryhmien välillä; jokaista naisryhmää verrattu χ^2 -testillä kaikkien muiden naisten muodostamaan ryhmään.

Käännekohta	Urasta perheeseen		Perheestä uraan		Suuntaus säilynyt	
	χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p
koulutus	0.045	ns	4.102	.043 *	1.765	ns
työ	0.008	ns	0.523	ns	0.216	ns
perhe	1.240	ns	4.245	ns	0.350	ns
ihmissuhteet	1.072	ns	0.360	ns	0.184	ns
terveys	0.064	ns	0.015	ns	0.015	ns
omat sisäiset muutokset	0.303	ns	0.546	ns	0.007	ns
elämäntavan muutokset	0.534	ns	0.360	ns	1.133	ns
sosiaaliset siirtymät	8.302	.015 *	1.132	ns	2.706	ns
menetykset	0.628	ns	0.015	ns	0.580	ns
elintason muutokset	0.561	ns	0.116	ns	0.787	ns
muut	1.072	ns	1.979	ns	3.698	ns
lapsen syntymä	5.902	.026 *	2.020	ns	0.994	ns

Huom. * $p<.05$; $df=1$ kaikissa analyyseissa

Kuten taulukosta 4 ilmenee oli urasta perheeseen suuntautuneille naisille muihin naisiin verrattuna useammin tapahtunut sosiaalisiksi siirtymiksi nimettyjä käännekohtia. Samoin he olivat kokeneet lapsen syntymän käännekohtana ikävuosien 27-36 välillä useammin kuin muut naiset. Vastaavasti perheestä uraan suuntautuneet naiset olivat ilmoittaneet muita naisia useammin kohdalleen sattuneen koulutukseen liittyviä käännekohtia.

Niille, joiden suuntaus oli jatkunut samana ikävaiheesta toiseen, ei yksikään käännekohtista ollut tapahtunut sen useammin kuin muillekaan naisille. Koko otosta tarkasteltaessa erot useimpien käännekohtien tapahtumisessa olivat pienet eri naisryhmien välillä; varsin monen käännekohdan oli kokenut sama määrä naisia riippumatta siitä, oliko heidän suuntauksensa muuttunut tai jatkunut samana. Lisäksi kuukaan otoksen naisista ei ollut kokenut maailman tapahtumia kohdallaan käännekohtiksi.

Useimmat tarkastelluista käännekohtista sisälsivät alakategorioita ja tästä syystä koulutus- ja sosiaaliset siirtymät –käännekohtia tarkasteltiin edelleen tarkemman kuvan saamiseksi siitä, millaisia tapahtumia urasta perheeseen ja perheestä uraan suuntautuneet naiset olivat niiden osalta kokeneet. Perheestä uraan suuntautuneet naiset, joille oli muita naisia useammin tapahtunut koulutus –käännekohtia, olivat nimenneet kohdallaan käännteentekeviksi tapahtumiksi opintojen aloittamisen tai uuden ammatin opiskelun. Sosiaaliset siirtymät –käännekohdat olivat yleisimpiä urasta perheeseen suuntautuneiden naisten kohdalla ja tarkempi tarkastelu osoitti näiden käännteentekevien tapahtumien olleen asuinpaikan vaihtoja; erityisesti muutto ulkomaille oli näille naisille ollut merkityksellinen.

POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia erilaisten, aiemmissa tutkimuksissa merkityksellisiksi osoittautuneiden taustatekijöiden yhteyttä naisten ura- ja perhesuuntautuneisuuteen sekä lisäksi tarkastella sitä, kuinka pysyvä ominaisuus urasuuntautuneisuus on ikävaiheesta toiseen. Tulokset osoittivat, että ura- ja perhesuuntautuneis-

den naisten taustoissa oli havaittavissa tiettyjä eroavuuksia, mutta myös paljon samankaltaisuuksia. Tarkasteltaessa erityisesti äitien ammattiasemia erottuivat urasuuntautuneiden naisten äidit perhesuuntautuneiden äideistä korkeamman ammattistatuksensa perusteella. Perhesuuntautuneiden naisten äidit toimivat pääsääntöisesti alimmissa ammattiluokissa, kun sitä vastoin urasuuntautuneiden äidit olivat sijoittuneet työmarkkinoilla arvostetumpiin ja parempiin ammattiasemiin. Korkeammasta ammattistatuksesta huolimatta urasuuntautuneiden äidit eivät oletuksen vastaisesti olleet työskennelleet tutkittujen naisten lapsuudessa sen enempää kuin perhesuuntautuneidenkaan äidit, sillä kummastakin ryhmästä löytyi niin satunnaisesti kuin koko tutkittavan lapsuuden työskennelleitä äitejä.

Äitien ammattiaseman lisäksi myös naiset itsessään erosivat toisistaan. Urasuuntautuneet naiset olivat menestyneet koulussa perhesuuntautuneita paremmin ja he olivat asettaneet itselleen teini-ikäisinä perhekeskeisiä naisia korkeammat koulutukselliset tavoitteet. He suunnittelivat 14-vuotiaana jatkavansa peruskoulun jälkeen lukioon ja hankkivansa tämän lisäksi myös muuta jatkokoulutusta. Perhesuuntautuneilla sitä vastoin oli harvemmin selkeitä koulutussuunnitelmia ja tyypillisempää heille olikin se, että he joko eivät osanneet kertoa suunnitelmistaan tai suunnittelivat siirtymistä suoraan työelämään. 27-vuotiaana perhesuuntautuneet olivat omiinkin sisaruksiinsa verraten vähemmän koulutettuja ja heikommassa asemassa kuin urasuuntautuneet naiset, joilla oli sisaruksiaan korkeampi koulutus ja asema.

Niin ura- kuin perhesuuntautuneistakin naisista kaksi kolmasosaa kuului sekä 27- että 36-vuotiaana samaan naisryhmään; urasuuntautuneista 64 %:lla ja perhekeskeisistä 65 %:lla suuntaus oli jatkunut samana tarkastellulla aikavälillä. Kolmasosan kohdalla suuntautuneisuudessa oli sitä vastoin tapahtunut muutos, sillä 27-vuotiaista naisista 36 % oli suuntautunut urasta perheeseen ja 35 % perheestä uraan 36 ikävuoteen tultaessa. Oletus käännekohtien yhteydestä suuntautuneisuuden muutokseen sai tukea, sillä muita naisia useammin juuri muutoksen kokeneet naiset olivat kohdanneet myös tiettyjä käännteentekeviä elämäntapahtumia. Urasta perheeseen suuntautuneille tällaisia merkityksellisiä käännteitä olivat olleet asuinpaikkakunnan vaihto ja oletuksen mukaisesti lapsen syntymä. Vastaavasti perheestä uraan suuntautuneet olivat kokeneet käänteenä opiskelun aloittamisen ja erityisesti uuden ammatin opiskelun.

Tämän tutkimuksen tulokset erosivat monelta osin aiemmista tutkimuksista. Vastoin monia aiempia havaintoja (Sanders ym., 1998; Curry ym., 1994; White ym., 1992; Sandberg ym., 1987; Falkowski & Falk, 1983; O'Connell, 1980; Crawford, 1978; Tangri, 1972) ei tässä tutkimuksessa esimerkiksi havaittu yhteyttä äitien työssäkäynnin määrän ja tyttären myöhemmän urasuuntautuneisuuden välillä. Saman havainnon tehneet Davey ja Stoppard (1993) arvelevat tähän vaikuttavan sen milloin ja missä tutkimus on toteutettu, sillä naisten työssäkäynti ja yleinen suhtautuminen siihen ovat huomattavasti vaihdelleet vuosikymmenestä ja kulttuurista toiseen. On mahdollista, että Suomen sekä koti- että ansioäitiyteen sallivammin suhtautuvassa ilmapiirissä ei tutkittujen naisten kohdalla äidin työssäkäynti ole ollut niin merkittävä vaikuttaja kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Merkityksellisemmäksi tässä tutkimuksessa nousi äidin ammattistatus eli se, millaiseen asemaan äiti oli työmarkkinoilla edennyt; samanlaisesta koulutustaustastaan huolimatta äidit toimivat erilaisissa asemissa. Tämä tulos tukee Sholomskasin ja Axelrodin (1986) ajatusta siitä, että äidin menestyminen omalla urallaan olisi äidin roolivalintoja tärkeämpää.

Äidit näyttäisivät siis ainakin jossain määrin toimivan roolimalleina tyttärilleen (Schulenberg ym., 1984; Tangri, 1972). Äitien malli välittyi Sholomskasin ja Axelrodin (1986) tutkimuksessa äidin asenteiden ja epäsuorien viestien kautta. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi äidin työviihtyvyys ei odotusten vastaisesti noussut merkittäväksi tekijäksi, mutta on toki mahdollista, että korkeammassa asemassa olevat urasuuntautuneiden naisten äidit ovat muulla tavoin rohkaisseet tyttäriään poikkeamaan perinteisestä, perhekeskeisestä naisellisesta roolista. Parempi ammattiasema voi kertoa äitien omasta urasuuntautuneisuudesta, mutta tätä vastaan puhuu jossain määrin se, ettei äitien välille syntynyt eroja työssäkäynnin syissä; valtaosa äideistä työskenteli kertomansa mukaan pääasiassa taloudellisista syistä. Jos paremman aseman katsottaisiin kuvastavan äitien omaa urasuuntautuneisuutta, olisi luontevammalta tuntunut, että nämä äidit olisivat useammin ilmoittaneet työskentelevänsä siksi, että he pitävät työstään ja viihtyvät siinä (Marshall & Wijting, 1982). On kuitenkin vaikea sanoa kuvaako äitien vastaus enemmän Suomessa yleistä tarvetta kummankin puolison työskentelyyn perheen elatuksen hankkimiseksi kuin jotakin muuta, sillä tarkempia tietoja äitien omasta suuntautuneisuudesta ei ollut käytettävissä.

Vastoin Huston-Steinin ja Higgins-Trenkin (1978) ajatusta eivät tämän tutkimuksen tulokset tukeneet isien merkitystä tytärten urasuuntautuneisuuden taustalla. Riippumatta tutkittujen naisten suuntautuneisuudesta olivat heidän isiensä koulutustaustat, työuran kulku ja ammattiasema varsin samanlaisia toisin kuin esimerkiksi Falkowskin ja Falkin (1983) sekä Sandbergin ym. (1987) tutkimuksissa. Myös isiin liittyvien tekijöiden kohdalla merkityksellisiä saattavat olla kulttuuriset ja aikakausikysymykset. Jos naisten urasuuntautuneisuuden katsotaan olevan poikkeamista perinteisistä sukupuolirooleista ja siirtymistä kohti maskuliinisempaa elämäntapaa, on tällöin melko luontevaa ajatella isien olevan roolimalleina äitejä tärkeämpiä; ovathan isät perinteisesti perheissä edustaneet urasuuntautuneempaa orientaatiota. Kun naisten ja miesten roolit työelämässä ovat tasavertaistuneet eikä naistenkaan keskittyminen uraan ole enää niin poikkeuksellista, ei isän ammattiasemalla tai koulutustaustalla välttämättä enää ole entisenlaista merkitystä. Toisaalta isien korkea ammattiasema ja koulutustausta ovat ennen saattaneet merkitä vapaampia asenteita sukupuolirooleja kohtaan (Ehrhardt ym., 1981; Peterson ym., 1982), mutta Suomen tasa-arvoa korostavassa yhteiskunnassa asenne-erot ovat ehkä tasoittuneet eivätkä enää ole riippuvaisia koulutuksesta tai asemasta. Vastaavanlaisen havainnon yhteiskunnallisesta tasoittumisesta tekivät Nummenmaa, Nummenmaa ja Vanhalakka-Ruoho (1987) todetessaan, etteivät vanhempien koulutustaustat enää 1980-luvun alussa olleet kovinkaan suuressa yhteydessä lasten koulutukseen. Nummenmaan tutkimusryhmän havainnon tavoin tämän tutkimuksen tulokset saattavat niin vanhempien koulutustaustojen, isän ammattiaseman kuin lapsuudenperheen sosioekonomisen statuksenkin osalta osin selittyä sillä, etteivät tällaiset sosiaaliset taustatekijät määritä enää yksilön elämäntapaa entiseen tapaan (Zuckerman, 1981). Tämänkin tutkimuksen tutkittavia koskettanut peruskoulu-uudistus vähensi varallisuuden vaikutusta koulutus- ja uravalintoihin, jolloin myös perhekoon ja syntymäjärjestyksen (White ym., 1992; Padan-Eisenstark, 1972) yhteys niihin on saattanut heiketä kun vanhempien rajalliset resurssit eivät aseta lapsia eriarvoiseen asemaan koulutusmahdollisuuksien suhteen (Marjoribanks, 1997; Schulenberg ym., 1984).

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat havaintoja koulumenestyksen ja koulutustavoitteiden yhteydestä naisten urasuuntautuneisuuteen (Meinster & Rose, 2001; Gustafson ym., 1992; Sandberg ym., 1987; Astin & Myint, 1971; Holms & Esses,

1988; Falkowski & Falk, 1983). Astin ja Myint (1971) pitivät oman tutkimuksensa perusteella naisten myöhemmän suuntautumisen parhaimpina ennustajina kyvykkyyttä kouluaineissa sekä korkealle asetettuja koulutustavoitteita, joiden myös Gustafson ym. (1992) totesivat olevan hyviä tulevan orientaation ennakoijia. Näin näyttäisi olevan myös tämän tutkimuksen perusteella, sillä 14-vuotiaana hyvin koulussa menestyneet olivat asettamiensa tavoitteiden mukaisesti 13 vuotta myöhemmin hyvin koulutettuja, urakeskeisiä naisia. Urasuuntautuneiden naisten paremmalle menestykselle koulussa sekä korkeammalle asetetuille koulutustavoitteille on monia mahdollisia selityksiä. Parempi menestys koulussa on saattanut innostaa näitä naisia jatkamaan koulutusuraansa pidemmälle ja toisaalta he ovat ehkä saaneet menestyksensä vuoksi sekä opettajien että vanhempiensa taholta enemmän kannustusta tavoitteilleen kuin heikommin pärjänneet perhekeskeiset naiset (White ym., 1992; Almquist & Angrist, 1971).

Vaikkakaan tämän tutkimuksen perusteella naisten erot koulumenestyksessä eivät selity erilaisella koulunkäyntimotivaatiolla, saattaa menestyksen ja myös koulutustavoitteiden taustalla olla muita naisia erottelevia ominaisuuksia. Urasuuntautuneille naisille näyttäisi olevan tyypillistä hyvä itsetunto ja luottamus omiin kykyihin selviytyä erilaisista haastavista tehtävistä (Lobel, Agami-Rozenblat & Bempechat, 1993; Hackett ym., 1989; O'Connell, 1980; Tinsley & Faunce, 1980), mikä taas mahdollisesti selittää niin parempaa menestystä kuin koulutustavoitteitakin (Robison-Awana, Kehle & Jenson, 1986). Tarkastellut perhekeskeiset naiset tyytyivät aikuisiässä elämässään vallitseviin oloihin ilman muutostavoitteita, kun sitä vastoin urasuuntautuneet naiset suhtautuivat esimerkiksi omaan kehitykseensä haasteellisemmin (Pulkinen, 1996). Tämä saattaa aiempien tutkimusten mukaisesti kuvastaa urakeskeisten naisten suurempaa kunnianhimoa ja saavutushakuisuutta (Lobel ym., 1993; O'Connell, 1980) ja tuntuisikin luontevalta, että tällaiset piirteet ilmenisivät naisten elämässä haluna kouluttautua ja keskittyä uran luomiseen. Jää kuitenkin jatkotutkimusten varaan selvittää sitä, miten esimerkiksi persoonallisuuspiirteet mahdollisesti yhdessä naisten välillä havaittujen erojen kanssa selittävät heidän myöhempiä jakautumista perhekeskeisiin ja urasuuntautuneisiin.

Tulokset osoittivat ura- ja perhesuuntautuneisuuden olevan oletusten mukaisesti melko pysyviä ominaisuuksia, mikä havainto on samansuuntainen Stewartin

ja Vandewaterin (1993) sekä Tangrin ja Jenkinsin (1993) tutkimustulosten kanssa. Niissä tapauksissa, joissa suuntaus sitä vastoin muuttui, olivat naiset kohdanneet jonkin elämässään käännteentekevän tapahtuman. Näitä käännekohtia voidaan Gersonin (1985) tutkimusta myötäillen pitää joko naisen uralle haasteita asettavina tai työelämässä uusia mahdollisuuksia avaavina tapahtumina. Paikkakunnan vaihdoksen yhteys urasta perheeseen suuntautumiseen saattaa selittyä sillä, että muuttoon esimerkiksi aviomiehen työn vuoksi on liittynyt työttömyysjakso, joka on korostanut perheen merkitystä näiden naisten elämässä (Angrist & Almquist, 1993). Samoin lapsen syntymä asettaa naisen uralle uusia vaatimuksia saaden hänet ehkä arvioimaan uudeleen asioiden tärkeysjärjestystä elämässään, mikä mahdollisesti suuntaa häntä aiempaa voimakkaammin kohti perhettä. Vastaavasti perhekeskeiselle naiselle avautuvan uuden ammatin opiskelumahdollisuus tekee urasta entistä houkuttelevamman avatesaan tien aikaisempaa parempiin työtehtäviin (Gerson, 1985).

Tulokset toivat selkeimmin esille sen, että naisten urasuuntautuneisuuden tutkimuksessa tarkastelun kohteena on varsin monimuotoinen ilmiö ja kuten Marshall ja Wijting (1982) ovat todenneet, tuloksissa näyttäisi olevan vaihtelevuutta tutkimuksesta toiseen. Varsin suurelta osin tämä johtuu siitä, ettei ura- ja perhesuuntautuneisuuden määrittelyssä ole tutkijoiden kesken yhtenäistä linjaa ja määritelmät poikkeavat jossain määrin tutkimuksesta toiseen (Marshall & Wijting, 1980). Tämä tekee tulosten keskinäisen vertailun osin hankalaksi, mutta on myös muistettava, että aikakausi ja kulttuuri vaikuttavat saatujen tulosten lisäksi myös määritelmien toimitukseen. Tämän tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää varsin kattavaa suuntautuneisuuden määritelmää, sillä se perustui persoonallisuuden ominaisuuksiin, elämänorientaatioon ja käyttäytymispiirteisiin, joista useimpien on aiemmissa tutkimuksissa todettu erottelevan hyvin perhe- ja urasuuntautuneet toisistaan. Verrattuna niihin tutkimuksiin, joissa on pitäydytty suuntautuneisuuden yksinkertaisempaan määrittelyyn, oli tässä tutkimuksessa käytetyllä laajemmalla määritelmällä mahdollista saada luotettavampi kuva monitahoisesta ilmiöstä; olihan suuntautuneisuus olennainen osa naisten elämän eri osa-alueisiin kietoutuvaa persoonallista tyyliä (Pulkinen, 1994; 1996).

Tämän tutkimuksen tuloksia ja siinä käytettyjä menetelmiä voidaan pitää kaikilta osin luotettavina. Pitkittäistutkimusasetelmalla oli mahdollista välttää varsin

monissa aiemmissä tutkimuksissa käytettyjen retrospektiivisten menetelmien ongelmia esimerkiksi menneiden tapahtumien, kuten lapsuudessa vallinneiden olojen, muistamisessa. Tulosten yleistettävyyden osalta on kuitenkin pidettävä mielessä, että tutkimus kosketti tiettyyn ikäluokkaan kuuluvia naisia, joiden kohdalla urasuuntautuneisuus saattaa näyttäytyä hieman toisenlaisena kuin esimerkiksi myöhemmissä ikäryhmissä.

Tutkimus valaisee osaltaan niitä mekanismeja, joiden kautta naisten yksilölliset elämäntavat muotoutuvat. Miesten elämässä havaittavia säännönmukaisuuksia ja elämäntapaa ohjaavia lainalaisuuksia ei naisten elämästä useinkaan voida löytää. Naisten elämän suuntaajana toimii usein juuri perheen ja työn yhdistely (Caffarella & Olson, 1993). Tämänkin tutkimuksen tulokset toivat esille sen, että naisten elämässä on jo lapsuudessa heitä perheeseen ja uraan nähden eri suuntiin vieviä tekijöitä, joiden lisäksi myös erilaiset käännteentekevät elämäntapahtumat lisäävät naisten elämäntapojen moninaisuutta.

LÄHTEET

- af Klinteberg, B.A., Schalling, D., & Magnusson, D. (1990). Childhood behavior and adult personality in male and female subjects. *European Journal of Personality*, 4, 57-71.
- Almquist, E.M., & Angrist, S.S. (1971). Role model influence on college women's career aspirations. *Merrill-Palmer Quarterly*, 17, 263-279.
- Angrist, S.S., & Almquist, E.M. (1993). The Carnegie Mellon Class of 1968: Families, careers, and contingencies. Teoksessa K.D. Hulbert & D.T. Schuster (toim.), *Women's lives through time: Educated American women of the twentieth century* (s.282-300). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Astin, H.S., & Myint, T. (1971). Career development of young women during the post-high school years. *Journal of Counseling Psychology*, 18, 369-393.
- Baber, K.M., & Monaghan, P. (1988). College women's career and motherhood expectations: New options, old dilemmas. *Sex Roles*, 19, 189-203.
- Blake, J. (1989). Number of siblings and educational attainment. *Science*, 245, 32-36.
- Caffarella, R.S., & Olson, S.K. (1993). Psychosocial development of women: A critical review of the literature. *Adult Education Quarterly*, 43, 125-151.
- Chusmir, L.H. (1983). Characteristics and predictive dimensions of women who make nontraditional vocational choices. *Personnel and Guidance Journal*, 61, 43-47.
- Clausen, J.A. (1995). Gender, contexts, and turning points in adults' lives. Teoksessa P. Moen, G.H. Elder, Jr. & K. Lüscher (toim.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (s. 365-389). Washington, DC: American Psychological Association.
- Cochran, L.R. (1983). Level of career aspiration and strength of career orientation. *Journal of Vocational Behavior*, 23, 1-10.
- Cook, E.P. (1993). The gendered context of life: Implications for women's and men's career-life plans. *The Career Development Quarterly*, 41, 227-237.
- Costa, P.T., Jr., & McCrae, R.R. (1985). *The NEO Personality Inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

- Cox, T.H., & Harquail, C.V. (1991). Career paths and career success in the early stages of male and female MBAs. *Journal of Vocational Behavior*, 39, 54-75.
- Crawford, J.D. (1978). Career development and career choice in pioneer and traditional women. *Journal of Vocational Behavior*, 12, 129-139.
- Curry, C., Trew, K., Turner, I., & Hunter, J. (1994). The effect of life domains on girls' possible selves. *Adolescence*, 29, 133-151.
- Davey, F.H., & Stoppard, J.M. (1993). Some factors affecting the occupational expectations of female adolescents. *Journal of Vocational Behavior*, 43, 235-250.
- Ehrhardt, A.A., Ince, S.E., & Meyer-Bahlburg, H.F.L. (1981). Career aspirations and gender role development in young girls. *Archives of Sexual Behavior*, 10, 281-299.
- Eysenck, H.J., & Eysenck, S.B.G. (1975). *Manual of the Eysenck Personality Questionnaire*. London, England: Hodder & Stoughton.
- Falkowski, C.K., & Falk, W.W. (1983). Homemaking as an occupational plan: Evidence from a national longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 227-242.
- Farmer, H.S. (1985). Model of career and achievement motivation for women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 32, 363-390.
- Fitzgerald, L.F., & Betz, N.E. (1983). Issues in the vocational development of women. Teoksessa W.B. Walsh & S.H. Osipow (toim.), *Handbook of vocational psychology* (s. 83-159). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gerson, K. (1985). *Hard choices: How women decide about work, career, and motherhood*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Greenglass, E.R., & Devins, R. (1982). Factors related to marriage and career plans in unmarried women. *Sex Roles*, 8, 57-71.
- Gustafson, S.B., Stattin, H., & Magnusson, D. (1992). Aspects of the development of a career versus homemaking orientation among females: The longitudinal influence of educational motivation and peers. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 241-259.

- Haapasalo, J. (1990). *Eysenckin persoonallisuuskyselyn ja Zuckermanin elämishakuisuusasteikon faktorirakenteet ja pisteitys Suomessa*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja nro 311.
- Hackett, G., Esposito, D., & O'Halloran, S. (1989). The relationship of role model influences to the career salience and educational and career plans of college women. *Journal of Vocational Behavior*, 35, 164-180.
- Helson, R., Elliot, T., & Leigh, J. (1989). Adolescent personality and women's work patterns. Teoksessa D. Stern & D. Eichorn (toim.), *Adolescence and work: Influences of social structure, labor markets, and culture* (s. 259-289). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Holms, V.L., & Esses, L.M. (1988). Factors influencing Canadian high school girls' career motivation. *Psychology of Women Quarterly*, 12, 313-328.
- Hoyt, D.P., & Kennedy, C.E. (1958). Interest and personality correlates of career-motivated and homemaking-motivated college women. *Journal of Counseling Psychology*, 5, 44-48.
- Huston-Stein, A., & Higgins-Trenk, A. (1978). Development of females from childhood through adulthood: Career and feminine role orientations. Teoksessa P.B. Baltes (toim.), *Life-span development and behavior, vol. 1* (s. 257-296). New York: Academic Press.
- Lobel, T.E., Agami-Rozenblat, O., & Bempechat, J. (1993). Personality correlates of career choice in the kibbutz: A comparison between career and noncareer women. *Sex Roles*, 29, 359-370.
- Marcia, J.E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
- Marjoribanks, K. (1997). Ordinal position, family environment, and status attainment among Australian young adults. *Journal of Social Psychology*, 137, 398-399.
- Marshall, S.J., & Wijting, J.P. (1982). Dimensionality of women's career orientation. *Sex Roles*, 8, 135-145.
- Marshall, S.J., & Wijting, J.P. (1980). Relationships of achievement motivation and sex-role identity to college women's career orientation. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 299-311.

- Matsui, T., Ohsawa, T., & Onglatco, M.L.U. (1991). Personality and career commitment among Japanese female clerical employees. *Journal of Vocational Behavior, 38*, 351-360.
- Matsui, T., Tsuzuki, Y., & Onglatco, M.L. (1999). Some motivational bases for work and home orientation among Japanese college women: A rewards/costs analysis. *Journal of Vocational Behavior, 54*, 114-126.
- Meinster, M.O., & Rose, K.C. (2001). Longitudinal influences of educational aspirations and romantic relationships on adolescent women's vocational interests. *Journal of Vocational Behavior, 58*, 313-327.
- Nummenmaa, A.R., Nummenmaa, T., & Vanhalakka-Ruoho, M. (1987). Nuorten koulutus- ja ammattisuunnitelmien yhteydet vanhempien koulutustasoihin. *Kasvatus, 18*, 446-453.
- Nurmi, J.E., & Pulkkinen, L. (painossa). Task-avoidance and mastery-oriented strategies in middle adulthood: Developmental antecedents and correlates. *Journal of Research in Personality.*
- O'Brien, K.M., & Fassinger, R.E. (1993). A causal model of the career orientation and career choice of adolescent women. *Journal of Counseling Psychology, 40*, 456-469.
- O'Connell, A.N. (1980). Correlates of life style: Personality, role concept, attitudes, influences, and choices. *Human Relations, 33*, 589-601.
- O'Connell, A.N. (1976). The relationship between life style and identity synthesis and resynthesis in traditional, neotraditional, and nontraditional women. *Journal of Personality, 44*, 675-688.
- Oravala, S., Rönkä, A., & Pulkkinen, L. (painossa). Turning points in adults' lives: The effects of gender and the amount of choice. *Journal of Adult Development.*
- Padan-Eisenstark, D. (1972). Career women in Israel: Their birth order and their sibling groups' sex composition. *Journal of Marriage and the Family, 34*, 552-556.
- Peterson, G.W., Rollins, B.C., Thomas, D.L., & Heaps, L.K. (1982). Social placement of adolescents: Sex-role influences on family decisions regarding the careers of youth. *Journal of Marriage and the Family, 44*, 647-658.

- Pickles, A., & Rutter, M. (1991). Statistical and conceptual models of 'turning points' in developmental processes. Teoksessa D. Magnusson, L.R. Bergman, G. Rudinger & B. Törestad (toim.), *Problems and methods in longitudinal research: Stability and change* (s. 133-165). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Pietromonaco, P.R., Manis, J., & Markus, H. (1987). The relationship of employment to self-perception and well-being in women: A cognitive analysis. *Sex Roles, 17*, 467-477.
- Poole, M., Langan-Fox, J., & Omodei, M. (1990). Determining career orientations in women from different social-class backgrounds. *Sex Roles, 23*, 471-490.
- Pulkkinen, L. (1994). Emotion säätely kehityksessä. *Psykologia, 6*, 404-418.
- Pulkkinen, L. (1996). Female and male personality styles: A typological and developmental analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 1288-1306.
- Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2000). Identity development in adulthood: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality, 34*, 445-470.
- Pulkkinen, L., Ohranen, M., & Tolvanen, A. (1999). Personality antecedents of career orientation and stability among women compared to men. *Journal of Vocational Behavior, 54*, 37-58.
- Pulver, A., Allik, J., Pulkkinen, L., & Hämmäläinen, M. (1995). A Big Five personality inventory in two non-Indo-European languages. *European Journal of Personality, 9*, 109-124.
- Rainey, L.M., & Borders, L.D. (1997). Influential factors in career orientation and career aspiration of early adolescent girls. *Journal of Counseling Psychology, 44*, 160-172.
- Rauhala, U. (1966). *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus*. Helsinki: WSOY.
- Ridgeway, C. (1978). Parental identification and patterns of career orientation in college women. *Journal of Vocational Behavior, 12*, 1-11.
- Robison-Awana, P., Kehle, T.J., & Jenson, W.R. (1986). But what about smart girls? Adolescent self-esteem and sex role perceptions as a function of academic achievement. *Journal of Educational Psychology, 78*, 179-183.

- Ruggiero, J.A., & Weston, L.C. (1988). Work involvement among college-educated women: A methodological extension. *Sex Roles, 19*, 491-507.
- Sandberg, D.E., Ehrhardt, A.A., Mellins, C.A., Ince, S.E., & Meyer-Bahlburg, H.F.L. (1987). The influence of individual and family characteristics upon career aspirations of girls during childhood and adolescence. *Sex Roles, 16*, 649-668.
- Sanders, M.M., Lengnick-Hall, M.L., Lengnick-Hall, C.A., & Steele-Clapp, L. (1998). Love and work: Career-family attitudes of new entrants into the labor force. *Journal of Organizational Behavior, 19*, 603-619.
- Schroeder, K.A., Blood, L.L., & Maluso, D. (1992). An international analysis of expectations for women's career and family roles. *Sex Roles, 26*, 273-291.
- Schulenberg, J.E., Vondracek, F.W., & Crouter, A.C. (1984). The influence of the family on vocational development. *Journal of Marriage and the Family, 46*, 129-143.
- Sholomskas, D., & Axelrod, R. (1986). The influence of mother-daughter relationships on women's sense of self and current role choices. *Psychology of Women Quarterly, 10*, 171-182.
- Stewart, A.J., & Healy, J.M., Jr. (1989). Linking individual development and social changes. *American Psychologist, 44*, 30-42.
- Stewart, A.J., & Vandewater, E.A. (1993). The Radcliffe Class of 1964: Career and family social clock projects in a transitional cohort. Teoksessa K.D. Hulbert & D.T. Schuster (toim.), *Women's lives through time: Educated American women of the twentieth century* (s. 235-258). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Stroud, J.G. (1981). Women's careers: Work, family, and personality. Teoksessa D.H. Eichorn, J.A. Clausen, N. Haan, M.P. Honzik & P.H. Mussen (toim.), *Present and past in middle life* (s. 353-390). New York: Academic Press.
- Tangri, S.S. (1972). Determinants of occupational role innovation among college women. *Journal of Social Issues, 28*, 177-199.
- Tangri, S.S., & Jenkins, S.R. (1993). The University of Michigan Class of 1967: The women's life paths study. Teoksessa K.D. Hulbert & D.T. Schuster (toim.), *Women's lives through time: Educated American women of the twentieth century* (s. 259-281). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

- Tinsley, D.J., & Faunce, P.S. (1978). Vocational interests of career and homemaker oriented women. *Journal of Vocational Behavior*, *13*, 327-337.
- Tinsley, D.J., & Faunce, P.S. (1980). Enabling, facilitating, and precipitating factors associated with women's career orientation. *Journal of Vocational Behavior*, *17*, 183-194.
- Travis, R., & Kohli, V. (1995). The birth order factor: Ordinal position, social strata, and educational achievement. *Journal of Social Psychology*, *135*, 499-508.
- Tsuzuki, Y., & Matsui, T. (1997). Factors influencing intention to continue work throughout the life span among Japanese college women: A path analysis. *College Student Journal*, *31*, 216-224.
- Vondracek, F.W., Lerner, R.M., & Schulenberg, J.E. (1986). *Career Development: A Life-Span Developmental Approach*. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.
- White, B., Cox, C., & Cooper, C. (1992). *Women's career development: A study of high flyers*. Oxford, England: Blackwell.
- Yuen, R.K.W., Tinsley, D.J., & Tinsley, H.E.A. (1980). The vocational needs and background characteristics of homemaker-oriented women and career-oriented women. *Vocational Guidance Quarterly*, *28*, 250-256.
- Zuckerman, D.M. (1981). Family background, sex-role attitudes, and life goals of technical college and university students. *Sex Roles*, *7*, 1109-1126.
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal*. Hilldale, NJ: Erlbaum.